

ЗАКЛАД ВИЩОЇ ОСВІТИ
«УНІВЕРСИТЕТ КОРОЛЯ ДАНИЛА»
Факультет суспільних і прикладних наук
Кафедра туризму та готельно-ресторанної справи

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
для здобуття першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
на тему: «Краєзнавчо-туристичний потенціал
міста Івано-Франківська»

за освітньо-професійною програмою
«Економіка та організація туристичної діяльності»
спеціальності 242 Туризм

Студента (ки) 4 курсу Тз-19
групи Клеванська Вікторія Олександрівна
(прізвище, ім'я, по батькові)

Керівник Депутат М.М

К. Г. Н. доцент

(посада, вчене звання, науковий ступінь, прізвище та ініціали)

Національна шкала 4

Кількість балів: 15 оцінка: ECTS B

Члени комісії

[Підпис]
(підпис)

Домітло Н.М
(прізвище та ініціали)

[Підпис]
(підпис)

Гарбузов Х.М.
(прізвище та ініціали)

[Підпис]
(підпис)

Свиридов І.Г.
(прізвище та ініціали)

[Підпис]
(підпис)

Гасарко - Ташко У.
(прізвище та ініціали)

[Підпис]
(підпис)

Мурок Л.М.
(прізвище та ініціали)

ЗАКЛАД ВИЩОЇ ОСВІТИ
«УНІВЕРСИТЕТ КОРОЛЯ ДАНИЛА»

Факультет суспільних і прикладних наук

Кафедра туризму та готельно-ресторанної справи

Освітній ступінь: «бакалавр»

Спеціальність: 242 «Туризм»

ЗАТВЕРДЖУЮ

завідувач кафедри туризму та
готельно-ресторанної справи

Термежука Х. М.

« 08 » 02 2023 року

ІНДИВІДУАЛЬНЕ ЗАВДАННЯ СТУДЕНТУ
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ

Клеванська Вікторія Олександрівна

(прізвище, ім'я, по батькові)

Тема роботи «Краєзнавчо-туристичний потенціал міста Івано-Франківська»

Керівник роботи Депутат М.М.

(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

Затверджені наказом закладу вищої освіти від 11.11. 2022 року №155/1-НВ

2. Строк подання студентом роботи 25.05.2023 року

3. Зміст кваліфікаційної роботи (перелік питань, які потрібно розробити)

1. Визначити категоріально-понятійний апарат краєзнавчих досліджень та історико-культурної спадщини та висвітлити стан дослідження краєзнавчо-туристичного потенціалу.

2. Проаналізувати міжнародний та вітчизняний досвід використання краєзнавчо-туристичного потенціалу.

3. Здійснити аналіз краєзнавчо-туристичного потенціалу м. Івано-Франківська.

4. Провести класифікацію краєзнавчих та історико-культурних об'єктів м. Івано-Франківська та зазначити способи використання краєзнавчого потенціалу м. Івано-Франківська в туристичній діяльності.

5. Вивчити проблеми збереження краєзнавчо-туристичних об'єктів міста Івано-Франківська та розробити рекомендації щодо перспектив розвитку краєзнавчо-туристичного потенціалу міста Івано-Франківська.

4. Дата видачі завдання 08.01. 2023 року

Календарний план виконання роботи

№	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строки виконання етапів роботи	Примітка
	Визначення теми дипломної роботи	14 листопада	виконано
	Затвердження теми	8 лютого	виконано
	Визначення плану роботи та погодження з науковим керівником	15 березня	виконано
	Підбір та аналіз літературних джерел з теми кваліфікаційної роботи	березень	виконано
	Підбір методів для проведення досліджень	березень	виконано
	Написання розділу 1. Розділ 1. Теоретичні основи дослідження краєзнавчо-туристичного потенціалу	квітень	виконано
	Написання розділу 2. Сучасний стан краєзнавчо-туристичного потенціалу міста Івано-Франківська	травень	виконано
	Написання розділу 3. Проблеми та перспективи розвитку краєзнавчо-туристичного потенціалу в місті Івано-Франківськ	25 травня	виконано
9	Підготовка текстового варіанту роботи для попереднього захисту на засіданні кафедри	31 травня	виконано
10	Обробка зауважень наукового керівника	1 червня	виконано
11	Представлення роботи для перевірки на академічну доброчесність	10 червня	виконано
12	Представлення оформленої роботи на кафедру	12 червня	виконано
13	Написання відгуку наукового керівника	15 червня	виконано
14	Рецензування кваліфікаційної роботи	18 червня	виконано
15	Підготовка доповіді та презентації до роботи	15-20 червня	виконано
16	Захист кваліфікаційної роботи на засіданні ДЕК	23 червня	виконано

Студент


(підпис)

Вікторія КЛЕВАНСЬКА
(прізвище та ініціали)

Науковий керівник


(підпис)

Микола ДЕПУТАТ
(прізвище та ініціали)

АНОТАЦІЯ

Метою дослідження полягає у комплексному вивченні проблеми використання краєзнавчо-туристичного потенціалу міста Івано-Франківська.

В першому розділі розглянуто теоретико-методологічні основи дослідження.

В другому розділі проведено аналіз сучасного стану краєзнавчо-туристичного потенціалу міста Івано-Франківськ.

В третьому розділі представляє процес дослідження проблем та перспектив розвитку краєзнавчо-туристичного потенціалу в місті Івано-Франківська.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: КРАЄЗНАВЧО-ТУРИСТИЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ, ДОСЛІДЖЕННЯ.

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО - МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ	5
1.1. Категоріально-понятійний апарат краєзнавчих досліджень та історико-культурної спадщини в Україні.....	5
1.3 Міжнародний та вітчизняний досвід використання краєзнавчо-туристичного потенціалу у розвитку території Івано-Франківська.....	14
Висновки до розділу 1	16
РОЗДІЛ 2. СУЧАСНИЙ СТАН КРАЄЗНАВЧО-ТУРИСТИЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ МІСТА ІВАНО-ФРАНКІВСЬКА	18
2.1. Аналіз краєзнавчо-туристичного потенціалу м. Івано-Франківська	18
2.2. Класифікація краєзнавчих та історико-культурних об'єктів Івано-Франківська.....	26
2.3. Використання краєзнавчого потенціалу м. Івано-Франківська в туристичній діяльності	38
Висновки до розділу 2	39
РОЗДІЛ 3. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ КРАЄЗНАВЧО-ТУРИСТИЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ В МІСТІ ІВАНО-ФРАНКІВСЬКА	41
3.1 Проблеми збереження краєзнавчо-туристичних об'єктів міста Івано-Франківська.....	41
3.2. Рекомендації щодо перспектив розвитку краєзнавчо-туристичного потенціалу міста Івано-Франківська	46
Висновки до розділу 3	49
ВИСНОВКИ	51
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	53
ДОДАТКИ	56

ВСТУП

Актуальність теми. Інтерес до культурної спадщини України досить високий. Саме міста Західної України здавна привертали увагу туристів і володіли неабияким туристичним потенціалом через багатолітню історію, вдале географічне розташування, акумулювання на теренах міста історичної спадщини трьох держав. Тому цікавим з точки зору дослідження є вивчення туристично-краєзнавого потенціалу міста Івано-Франківська, колишнього Станіслава, використання якого може мати вагомий внесок у розвиток туристичної галузі України. Туристичні пам'ятки є важливим історико-архітектурним надбанням, потребують бережливого ставлення, фінансових вкладень і становлять основу краєзнаво-туристичного потенціалу міста Івано-Франківська, що дозволить на цій ідеї вибудувати туристично привабливу концепцію міста і збереже його для наступних поколінь.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Інформаційною базою написання дипломної роботи послужили наукові праці Петра Арсенича, Володимира Головатого, Володимира Полека, Володимира Грабовецького та ін.

Мета роботи полягає в комплексному вивченні проблеми використання краєзнаво-туристичного потенціалу міста Івано-Франківська.

Реалізація поставленої мети обумовила висвітлення таких **завдань**:

1. Визначити категоріально-понятійний апарат краєзнавчих досліджень та історико-культурної спадщини та висвітлити стан дослідження краєзнаво-туристичного потенціалу.

. Проаналізувати міжнародний та вітчизняний досвід використання краєзнаво-туристичного потенціалу.

3. Здійснити аналіз краєзнаво-туристичного потенціалу м. Івано-Франківська.

4.Провести класифікацію краєзнавчих та історико-культурних об'єктів м. Івано-Франківська та зазначити способи використання краєзнавчого потенціалу м. Івано-Франківська в туристичній діяльності.

5. Вивчити проблеми збереження краєзнавчо-туристичних об'єктів міста Івано-Франківська та розробити рекомендації щодо перспектив розвитку краєзнавчо-туристичного потенціалу міста Івано-Франківська.

Об'єктом дослідження - пам'ятки археології, історії, архітектури та містобудування, монументального мистецтва м. Івано-Франківська.

Предмет дослідження туристично-краєзнавчий потенціал м. івано-Франківська.

При виконанні дипломної роботи використовувались такі **методи наукового дослідження**: теоретичний, методи аналізу та синтезу; об'єктивності; системності, який дозволив розглянути окремі аспекти проблематики дипломної роботи як елементи єдиної цілісності.

Практичне значення роботи полягає в тому, що висновки дипломної можуть використовуватися як фактологічна та методологічна база при підготовці пам'яток історії та культури до використання в туристичній діяльності та розробці туристичних маршрутів м. Івано-Франківська. Розроблені туристичні маршрути можуть безпосередньо використані в роботі з туристами.

Апробація результатів дослідження. Результати дипломної роботи заслуховувались на засіданні кафедри, на звітній науковій студентській конференції.

Структура роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів. Загальний обсяг роботи становить 58 сторінок. Робота містить додатки та список використаних джерел, що містить (34) позиції.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО - МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Категоріально-понятійний апарат краєзнавчих досліджень та історико-культурної спадщини в Україні

Вітчизняний туризм, який швидкими темпами розвивався в 60-х-80-х рр. минулого століття, через свою пізнавальну функцію сприяв залученню населення до вивчення історико-культурних цінностей, впливаючи на формування історичного мислення. Проте до 90-х рр. ХХ ст. доцільність використання в туризмі історико-культурної спадщини визначалась здебільшого ідеологічно-пропагандистськими мірками. В результаті пізнавальна функція в туризмі підмінялась виховною та пропагандистською. Зі здобуттям незалежності з'явилась можливість показати позбавлену від ідеологічних штампів історію та культуру України, історико-культурна спадщина стала об'єктом зацікавлення як дієвий засіб формування національного самоусвідомлення українського народу. Водночас, на початку 90-х рр. ХХ ст. спостерігалось значне звуження мережі тематичних історико-краєзнавчих та культурологічних турів та маршрутів, а також пізнавального потенціалу екскурсій. Перед вченими, краєзнавцями, пам'яткоохоронцями та працівниками туристичної сфери постала проблема розробки теоретичних і методичних засад для забезпечення повноцінного ознайомлення вітчизняних та іноземних туристів з історико-культурною спадщиною України. Активно розпочалась робота по створенню національної системи туристично-екскурсійних маршрутів, на основі сукупності осередків пам'яток історії та культури, а також природних об'єктів, передбачалось здійснення численних радіальних подорожей та екскурсій краєзнавчо-освітнього значення. Проте реально діючими залишились лише ті маршрути, які користувались попитом ще за

давніх часів. Причиною цього можна назвати те, що запропоновані як вузлові складові нових екскурсійних маршрутів пам'ятки реально не пристосовані до використання в туризмі.

Одночасно, в умовах катастрофічного стану фінансування справи охорони та реставрації пам'яток, туризм став розглядатись як один з факторів її покращання, що було обґрунтовано в працях В. Горбика. Використання пам'яток історії та культури в туристичній діяльності сприяє їх кращому збереженню шляхом популяризації та наданні додаткових коштів для утримання в належному стані. Враховуючи зростання популярності культурного туризму в розвинутих країнах та збільшення фінансових надходжень до бюджету від цієї галузі, остання точка зору на сьогоднішній день набула більшого поширення. Адже, як показує практика туристичного бізнесу європейських країн, використання пам'яток в туристичній діяльності дозволяє покрити до 70% витрат, необхідних для їх утримання. Розвиток сучасної індустрії туризму розвинутих країн має щільний зв'язок із збереженням культурної спадщини.

Загалом, на сучасному етапі дослідники науково обґрунтували взаємозв'язок історичного краєзнавства та туризму, що виступає найбільш масовою формою залучення населення до вивчення своєї історико-культурної спадщини, відродження історичної пам'яті. Крім обґрунтування ролі туризму як засобу розвитку історичного краєзнавства, дослідником було чітко сформульовано функції пам'яток історії та культури в якості туристичних об'єктів:

- виховання патріотичних почуттів, любові до рідного краю, його історії та культури;
- поширення відомостей і знань з різних галузей науки, культури, мистецтва;
- надання людині матеріалу для естетичних переживань з метою викликати почуття задоволення, насолодою прекрасним;

- пом'якшення сезонної нерівномірності завантаження туристичних підприємств, підвищення рентабельності туристичних послуг шляхом організації екскурсійних заходів, створення умов для ефективного і змістовного цілорічного відпочинку населення;

- практична, що стосується пам'яток архітектури, які мають експлуатаційну цінність і можуть служити базою для розгортання постійних або тимчасових експозицій, туристичних закладів;

- формування своєрідного художньо-виразного середовища відпочинку, розкриття історичної індивідуальності кожного населеного пункту, його архітектурних традицій.

Дослідженню співвідношення туризму та краєзнавства, питанням вивчення історико-культурної спадщини як ресурсної бази українського туризму присвячено праці Бейдика О., Бурнашова Г. [1-2]. У працях сучасних дослідників було подано регіональний перелік пам'яток історії та культури, які можуть бути перетворені на туристичні об'єкти, щоправда напрямки реалізації цієї роботи залишились нерозкритими. Проте загальні напрямки пристосування складових історико-культурної спадщини до використання в туристичній інфраструктурі в якості туристичних об'єктів досі залишають в полі зору дослідників.

Розглядаючи проблему взаємовідносин історико-культурної спадщини та туризму, окремі дослідники торкалися питання процесу пристосування пам'яток історії та культури до використання в цій галузі. Цей процес складається з кількох етапів. На першому „антропогенні та природні комплекси” існують як природні утворення, які, у зв'язку з відсутністю екскурсійного попиту, не мають характеристики екскурсійного ресурсу. На наступному етапі, внаслідок розвитку та зміни структури суспільних потреб та виникнення екскурсійного попиту, після витрат на їх вивчення, оцінку та підготовку до використання, „антропогенні та природні комплекси” перетворюються на екскурсійні ресурси. Завершальним етапом

стає розширення обсягів екскурсійного попиту, внаслідок чого менш придатні по своїм властивостям комплекси також переходять до категорії екскурсійних ресурсів.

Подібною точки зору дотримується й інший дослідник, З. Мазурик, який, хоч і визначив роль туризму для культурної спадщини скоріше як загрозу, яка відволікає від науково-дослідної діяльності, змушує обмежувати кількість наукових працівників на користь організаторів імпрез та освітньо-інформаційної роботи, викликає необхідність структурних змін форм і методів управління, однак схиляється до необхідності її перетворення у продукт культурного туризму. Незважаючи на певні відмінності у формулюванні, обидва дослідники виділяють єдину схему включення пам'яток історії та культури до використання в туризмі. Вона передбачає насамперед дослідження потенційних можливостей об'єктів історико-культурної спадщини з метою виділення придатних для перетворення на туристичні об'єкти, а по завершенню цієї роботи – опрацювання конкретних для кожної пам'ятки заходів по її включенню до складу туристичної інфраструктури. Стосовно цього етапу, то теоретичні та практичні напрямки пристосування кожного виду пам'яток історії та культури (археології, історії, архітектури та містобудування, монументального мистецтва) розглядались в спеціальній науковій літературі. Розглянемо пам'ятки археології, які складають основу краєзнавчо-туристичного потенціалу певного регіону.

Проблема використання пам'яток археології на науковому рівні розпочала розглядатись з 70-х рр. ХХ ст. В праці О. Бадером [4] було висвітлено досвід створення експозицій археологічних пам'яток *in situ* (безпосередньо на місці створення). Саме роботи цього дослідника стали основою для подальших досліджень в напрямку вирішення різноманітних аспектів проблеми пристосування пам'яток археології до використання в туристично-екскурсійній діяльності.

Тобто, опрацьовані теоретичні напрацювання були покладені в основу розробки проектів перетворення конкретної історико-археологічної пам'ятки на екскурсійний об'єкт культурно-пізнавального туризму.

В наукових розробках обґрунтовано доцільність включення в плани археологічних робіт етапу розробки спільно із спеціалістами інших галузей програми експонування досліджуваної пам'ятки, внаслідок чого паралельно із розкопками буде розроблено проект створення туристичного об'єкта. При цьому розкриті залишки споруд одразу підлягатимуть консервації, адже, залишені на тривалий період під відкритим небом або тимчасовими захисними спорудами архітектурні об'єкти зазнають втрати.

Дослідники розглядають також основні аспекти функціонування виконаних з довготривалого матеріалу пам'яток в умовах міського середовища, аналізуються приклади їх пристосування до сучасних умов, при яких пам'ятки не сприйматимуться в дисонансі із оточуючими спорудами. В такому випадку виникає своєрідний музей середовища, де емоційний вплив руїн на відвідувачів посилює сама атмосфера пам'ятки. Досягнення цього ефекту дослідниця вбачає у відтворенні шляхом реконструкції тої чи іншої споруди образу та духу міста.

Таким чином, у 80-х рр. минулого століття в цілому сформувались напрямки завдань, теоретичних засад методології музеєфікації пам'яток археології, хоча останній під час археологічних досліджень відводилась другорядна роль і вона так і не набула цілеспрямованого характеру.

З початком 90-х рр. ХХ ст. пам'яткоохоронна галузь опинилась в глибокій кризі, яка негативно позначилась і на стані збереження пам'яток археології, що спостерігається і донині. За цих умов туризм став розглядатись як один із чинників пом'якшення негативного стану охорони пам'яток археології. Проте, як справедливо зазначає В. Зінько, одночасно поширення набула думка, що пам'ятки вже нині, без зайвої попередньої підготовки, можуть використовуватись в туризмі для екскурсійного показу.

М. Сагайдак, проаналізувавши зарубіжний досвід створення музеїв на місці розкопок та освітніх програм для відвідувачів, розглянув можливості збереження нерухомої археологічної спадщини. Проте питання її музеєфікації не знайшли чіткого визначення та розв'язання.

Отже, дослідження функціонування пам'яток археології як туристичних об'єктів розпочалось як теоретичний аналіз та узагальнення накопиченого в ході консервації та музеєфікації досвіду, що в цілому співпало із загальними тенденціями розвитку археологічної науки. В подальшому, на базі накопиченого досвіду були опрацьовані загальні теоретичні засади підготовки пам'яток археології до використання в туристичній галузі та створення умов для полегшення сприйняття музеєфікованих археологічних об'єктів масовим туристом.

Стан дослідження краєзнавчо-туристичного потенціалу в Україні

На відміну від археологічних об'єктів, теоретичні напрямки пристосування пам'яток історії до використання в туристичній діяльності не знайшли суттєвого відображення в науковій літературі. Це пояснюється тим, що до 90-х рр. XX ст. використання історико-культурної спадщини в туризмі носило насамперед, пропагандистський характер, тексти екскурсій були переобтяжені догмами і штучними закликами, страждали від декларативності, фальшивої статистики тощо [26, с. 9].

Лише після зняття ідеологічного тиску з'явилась реальна можливість ознайомлення туристів з історико-культурною спадщиною України, в тому числі і пам'ятками історії. Однак і в цьому випадку поширення набула думка, що нові туристичні маршрути із залученням різноманітних пам'яток історії будуть користуватись значним попитом. Так, наприклад, було складено туристичні маршрути, пов'язані з історією опришківського руху пам'ятками Прикарпаття [13]. Пропонуючи ті чи інші маршрути,

розробники не врахували ступінь підготовленості пам'яток до розкриття тих чи інших історичних питань, внаслідок чого вони не викликають зацікавленості масового туриста. Тобто, спостерігається та сама картина, що й зі спробами залучити до туристичної інфраструктури непідготовлені пам'ятки археології.

Одною з найбільш вдалих спроб розв'язання проблеми можна назвати праці Е. Піскової та Л. Федорової. Автори розкрили питання впливу пам'яток історії та культури на психологію людини, що сприяє формуванню її системи індивідуальних цінностей. В працях розглядаються питання процесу соціалізації пам'яток – включення їх до національних та загальнолюдських суспільних цінностей, головним шляхом якої виступає створення музеїв. Для пам'яток історії полягає в створенні меморіальних музеїв-садиб та „монографічних” музеїв, загальний нарис створення та перелік яких приводиться в працях дослідників.

В статті Г. Вербіленко на теоретичному рівні розглядаються загальні структурні особливості побудови експозицій меморіальних музеїв для розкриття творчого та життєвого шляху особистості. Автор наголошує на необхідності висвітлення специфіки середовища, яке оточувало людину за життя [14].

Власне цим невеликим числом праць і обмежується розгляд теоретичних засад перетворення пам'яток історії на екскурсійні об'єкти культурно-пізнавального туризму.

Пам'ятки архітектури та містобудування. Розташовані просто неба нерухомі об'єкти історико-культурної спадщини вже самим фактом свого існування потрапляють в поле зору великої маси людей. При цьому пам'ятки архітектури та містобудування, монументального мистецтва мають властивості саморозкриття, тобто, без всяких пояснень здатні справити враження на туристів завдяки своїм художньо-естетичним

якостям. З огляду на це, пам'ятки архітектури та містобудування посідають одне з чільних місць в туристичній інфраструктурі.

Проблема пристосування пам'яток для нагальних потреб з метою ідейно-патріотичного та художньо-естетичного виховання розглядалась як вирішальний спосіб ліквідації протиріч між вимогами загальної реконструкції, оновлення міської забудови, з одного боку, і збереженням пам'яток, їх художньої своєрідності, з іншого. У зв'язку з тим, що пам'ятки архітектури мають „значну притягальну силу” для туристів, вагомим значення набуло питання підготовки їх до масового показу. Для цього за необхідне визнавалось передбачити реставрацію та музеєфікацію пам'яток, створення умов для обслуговування та відпочинку туристів, організацію туристських маршрутів огляду пам'яток як історичного міста, так і прилеглих до нього територій. Найбільш цінні в історико-культурному відношенні пам'ятки архітектури передбачалось використовувати як музейно-виставкові установи. При їх підготовці до такого функціонування з метою найбільш повного вияву змісту і цінності пам'ятки визнавалась комплексна реставрація фасадів та інтер'єру [30, с. 19].

З огляду на це, вагомим значення набула розробка методів реставрації архітектурних пам'яток, теоретичні основи якої почали складатись ще в середині XIX ст. Детально розглянуті два основні методи, що застосовуються при реставраційних роботах – аналітичний (фрагментарна реставрація) та синтетичний (цілісна реставрація). Розглянуті методи застосовуються в реставраційній практиці донині.

Таким чином, на сьогоднішній день накопичено значний досвід реставрації пам'яток архітектури та містобудування з метою пристосування їх зовнішнього вигляду для надання здатності емоційно впливати на глядача. Проте методологічні основи пристосування цього виду пам'яток до функціонування у вигляді екскурсійних об'єктів культурно-пізнавального туризму залишились поза увагою дослідників.

Оглядаючи пам'ятки фортифікаційного мистецтва, дослідники окреслюють основні напрямки їх введення до туристичної інфраструктури: створення мережі „опорних” туристично-екскурсійних об'єктів України, наповнення її об'єктами, розробка кількох варіантів маршрутів, підготовка інформаційної бази, створення системи обслуговування, розробка перспективної системи туристичної діяльності з урахуванням реставрації та адаптації пам'яток оборонного зодчества, організація інвестиційної діяльності для реалізації програми

В контексті розгляду нашої проблеми, важливими є запропоновані кілька короткотривалих маршрутів із оглядом фортифікаційних пам'яток Західної України. Такі одноденні екскурсійні маршрути по замках і фортецях сприяли б їх реставрації, розвитку туризму, популяризації пам'яток оборонного будівництва. Проте напрямки пристосування фортифікацій до функціонування у вигляді туристичних об'єктів дослідником не були визначені, лише в окремих випадках наголошувалось на необхідності проведення реставраційних робіт тої чи іншої пам'ятки. Тим не менше, один із розроблених дослідником маршрутів – „Золота Підкова” – на сьогоднішній день виступає найприбутковішим комерційним маршрутом замками Західної України. Причиною цьому є, насамперед, те, що головні складові маршруту (Олеський, Підгірцевський та Золочівський замки) є музеями-заповідниками, тобто, екскурсійними туристичними об'єктами.

Також пристосування палацово-паркових та садибних ансамблів до використання в туристичній діяльності передбачають практично ті ж самі заходи: створення на їх базі музейних закладів або пристосування під готелі, мотелі та резиденції для міжнародних заходів. Конкретні приклади музеєфікації садибних комплексів та їх окремих складових розглядались в працях науковців.

Таким чином, на сьогоднішній день теоретичні напрямки розв'язання проблеми пристосування пам'яток архітектури та містобудування з метою включення до інфраструктури культурно-пізнавального туризму обмежуються здебільшого фортифікаційними об'єктами, роль інших складових містобудівної спадщини висвітлюється досить поверхово.

Пам'ятки монументального мистецтва. Процес збереження та використання окремих пам'яток монументального мистецтва (монументів та пам'ятників) практично не знайшов відображення в науковій літературі. Причиною цьому є те, що за радянської влади було запроваджено централізовану та контрольовану систему встановлення пам'ятників та монументів із пропагандистською метою. За умов незалежності України пам'ятники продовжили розглядатись як „вузли” історичної пам'яті українського народу. Власне через це на сучасному етапі більшість цього виду пам'яток монументального мистецтва включається до екскурсійних маршрутів безсистемно, основним критерієм їх залучення до такої діяльності виступають не стільки художні якості, скільки ступінь наближення до маршруту та екскурсійних туристичних об'єктів.

1.3 Міжнародний та вітчизняний досвід використання краєзнавчо-туристичного потенціалу у розвитку території Івано-Франківська

Майже у всіх країнах світу держава бере активну участь у фінансуванні і розвитку туристичної інфраструктури. Це втручання проявляється у виплаті дотацій туристичній індустрії, участі в експлуатації, підтримці малорентабельних підприємств. Держава покривав витрати на негативні явища, що можуть виявитися не одразу (зокрема, погіршення екологічного середовища, стану пам'яток історичного та культурного минулого, антисоціальні явища тощо). Несуть державні органи та місцева влада і

частину витрат на організацію соціального туризму, тобто туристичних поїздок для малозабезпечених соціальних верств населення. Найбільшого поширення набули такі види підтримки організації поїздок у період відпусток, як виділення спеціальних фінансових ресурсів і надання щорічних пільг чи знижок на тури та компенсація туристичної індустрії за розміщення за пільговими тарифами. Як правило, в субсидуванні соціального туризму беруть участь, поряд з державними органами, профспілки та громадські організації. Нерідко державні витрати здійснюються шляхом прямої участі державних органів в експлуатації туристичних об'єктів і підприємств – готельних чи транспортних компаній: авіаційних, залізничних та морських, що потребують субсидій і дотацій [1].

Сьогодні в більшості країн світу з метою формування та реалізації туристичної політики на державній основі створені національні туристичні організації, основним завданням яких є загальне управління розвитком туризму, збільшення фінансових надходжень від іноземного туризму, розширення туристичного сезону і напрямів туристичних потоків у нові туристичні регіони країни тощо. В межах своїх повноважень вищезгадані державні туристичні організації проводять рекламну, організаційну та дослідницьку роботу. За даними Всесвітньої туристської організації, одержаними на основі вивчення діяльності майже 100 національних туристичних організацій світу, встановлено, що вони займаються представництвом на національних і міжнародних нарадах і конференціях, беруть участь у міждержавних переговорах, здійснюють збір та обробку статистичних даних на основі анкет, опитувань і вивчення поведінки туристів, як власними силами, так і за допомогою спеціалізованих фірм. Більшість зазначених туристичних організацій займається регулюванням і контролем підприємств туристичної індустрії, зокрема: розробленням і регулюванням діяльності готельного бізнесу, контролем цін, класифікацією, видачею ліцензій та дозволів на будівництво, модернізацію і розширення

об'єктів, розробленням правил і регулюванням діяльності турагенцій і туроператорів, питаннями законодавства, здійсненням контролю за його виконанням, видачею ліцензій на відкриття туристичних організацій, їх класифікацією. Майже 70 % національних туристичних організацій займаються питаннями, пов'язаними з виконанням рішень різноманітних міжнародних форумів щодо скасування чи послаблення прикордонних формальностей для туристів. У 60 країнах вони беруть участь у підготовці кадрів як шляхом організації семінарів, навчальних курсів, так і за допомогою створення шкіл по готельному господарству, туризму. В 67 державах національні туристичні організації беруть участь у заходах, спрямованих на збереження, захист і використання власних туристичних ресурсів і проводять їх оцінювання. Особливо виділяється участь у кампаніях із захисту природи, створення національних парків і заповідників. Обсяг прав і повноважень національних органів по туризму не є однорідним у різних державах і варіює залежно від рівня розвитку в них туризму. Майже у всіх країнах світу держава бере активну участь у фінансуванні і розвитку туристичної інфраструктури. Це втручання проявляється у виплаті дотацій туристичній індустрії, участі в експлуатації, підтримці малорентабельних підприємств. Держава покриває витрати на негативні явища, що можуть виявитися не одразу. До них належать погіршення екологічного середовища, стану пам'яток історичного та культурного минулого, антисоціальні явища тощо. Несуть державні органи та місцева влада і частину витрат на організацію соціального туризму, тобто туристичних поїздок для малозабезпечених соціальних верств населення. Найбільшого поширення набули такі види підтримки організації поїздок у період відпусток, як виділення спеціальних фінансових ресурсів і надання щорічних пільг чи знижок на тури та компенсація туріндустрії за розміщення за пільговими тарифами. Як правило, в субсидуванні соціального туризму беруть участь, поряд з державними органами, профспілки та громадські організації.

Нерідко державні витрати здійснюються шляхом прямої участі державних органів в експлуатації туристичних об'єктів і підприємств – готельних чи транспортних компаній: авіаційних, залізничних і морських, що потребують субсидій і дотацій [1]. Досвід європейських країн доводить, що без державних інвестицій розвиток туризму неможливий або вкрай утруднений. У більшості країн світу державна туристична політика впроваджується безпосередньо через центральні органи виконавчої влади – національні туристичні організації, інші інститути, а також опосередковано за допомогою правових важелів, підтримки туристичної інфраструктури й міжнародної політики. При цьому успіх розвитку туризму безпосередньо залежить від того, як на державному рівні сприймається ця сфера національної економіки, наскільки вона користується державною підтримкою. З огляду на польський досвід, перш за все, потрібно змінити структуру галузі за рахунок розвитку висококатегорійних готелів у складі мережі і малих готелів сімейного типу. Узагальнення зарубіжного досвіду управління міжнародною туристичною діяльністю дозволяє визначити основні напрями регулятивного впливу органів державного управління на підтримку розвитку міжнародного туризму відповідно до засад сталого поступу суспільства, серед яких законодавче забезпечення, фінансова підтримка (створення системи різноманітних податкових пільг, субсидій, дотацій), інфраструктурна, кадрова, адміністративна, інформаційна підтримка, забезпечення безпечного розвитку туризму (стимулювання зацікавленості у збереженні та відновленні історико-культурної спадщини та екологічного стану рекреаційних територій).

Висновки до розділу 1.

Підсумовуючи аналіз поставленої проблеми пристосування пам'яток до використання в туристично-екскурсійній діяльності, варто виділити низку моментів.

Туризм став дієвим засобом ознайомлення вітчизняних та іноземних туристів з багатою історико-культурною спадщиною України. Водночас виникла проблема підготовки її складових до включення в інфраструктуру культурно-пізнавального туризму. На розв'язання цієї проблеми спрямоване туристичне краєзнавство, становлення якого відбувається в останнє десятиліття. Для всебічної розбудови туристичної індустрії на певній території необхідне всебічне вивчення її туристично-рекреаційних ресурсів. Проте напрямки пристосування пам'яток до функціонування в ролі екскурсійного туристичного об'єкту залишаються здебільшого поза увагою дослідників. Можна рекомендувати такі заходи: відновлення, реставрація та пристосування пам'яток містобудування, реконструкція та благоустрій історичних поселень, відновлення та розвиток народних промислів та ремесел.

Збереження пам'яток може відбуватись за такими критеріями: історична цінність, особливості розташування, характеристики навколишнього ландшафту, технічного стану, особливостей об'ємно-просторових та архітектурно-планувальних рішень, характеристики сучасного використання, економічну доцільність пристосування пам'яток до сучасних реалій, пам'ятки оборонної архітектури були розділені на чотири охоронно-функціональні класи відповідно до напрямків їх пристосування з метою використання в туристичній діяльності:

Важливим є вивчення міжнародного досвіду збереження туристично-краєзнавчого потенціалу. У світі виникають й успішно функціонують нові типи музеїв: культурні центри, в яких культурно-просвітницька діяльність ведеться за допомогою творів мистецтва, книг, кіно, театру, аудіовізуальних

програм, екскурсій та лекцій. Відвідувачі центрів можуть не лише ознайомитись з основною експозицією та тематичними виставками, але й мати у своєму розпорядженні книги, фільми, слайди, електронні видання та інші джерела, які допомагають знайти відповіді на різноманітні питання. До нових типів музеїв відносяться інтерактивні дитячі музеї з бібліотеками, лабораторіями, кінотеатрами, різноманітними колекціями, у яких відвідувачі є не лише спостерігачами, але й активними дослідниками, а також екомузеї, присвячені людині та її природному й культурному оточенню. Огляд зарубіжних практик здійснення маркетингових досліджень у сфері туризму засвідчує про позитивні результати розробки й реалізації маркетингових стратегій розвитку туризму багатьох держав світу.

РОЗДІЛ 2. СУЧАСНИЙ СТАН КРАЄЗНАВЧО- ТУРИСТИЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ МІСТА ІВАНО-ФРАНКІВСЬКА

2.1. Аналіз краєзнавчо-туристичного потенціалу м. Івано-Франківська

Івано-Франківськ – одне з найкрасивіших міст Західної України. Місто між двома Бистрицями заснував у 1662 році польський магнат Андрій Потоцький

7 травня 1662 року Станіславів (перша назва нашого міста) одержав статус міста. У документі підкреслювалося, що місто засноване на місці стародавнього українського села Заболоття. Заболоття виникло у 1437 році, але вже через 10 років після заснування Станіславова перестало існувати як окрема адміністративна одиниця, «стало одним з передмість» новоствореного міста, як про це дізнаємось із «Щоденника» Ульріха фон Вердума.

14 серпня 1663 року польський король Ян Казимир підтвердив надання Станіславоу магдебурзького права, вказавши, що воно назване «іменем його (Андрія Потоцького) сина». Отже, первісно місто називалось Станіславів або Станиславів, що більш відповідало нормам української мови. І тільки після загарбання Галичини Австрійською імперією у 1772 році назва міста подавалась у німецькій формі – Станіслау, звідси Станіслав.

Стосовно історії виникнення назви міста Станіславів існує дві основні версії: класична і С.Г.Пушика.

Класична версія полягає в тому, що польський магнат Андрій Потоцький заклав місто-фортецю, яке назвав в честь свого сина Станіслава і 7 травня 1662 року надав місту Магдебурзьке право, яке 14 серпня 1663 року підтвердив польський король.

Друга версія – версія С.Г. Пушика, полягає в тому, що граф Станіслав Ревера Потоцький (дід) заснував місто-фортецю і назвав його в честь свого небесного покровителя – Станіслава. Це сталося в першій половині XVII століття. І коли місту було 20-30 років син Станіслава Андрій зумів надати йому магдебурзьке право, а на той час у нього був син, якого він назвав на честь свого діда.

У 1962 році у зв'язку з 300-річчям Станіслава знову (вперше у 1950 році заповідливі керівники області виступили з пропозицією перейменувати Станіслав на Сталінськ-Прикарпатське. Але, на щастя, цю назву не затвердили в Києві) виникла думка назвати його іменем геніального Івана Франка. А оскільки на час перейменування в Іспанії ще був живий диктатор Франціско Франко, щоб не залишити жодних двозначностей, місто вирішили назвати Івано-Франківськ. Відомо, що керівники республіки проконсультувалися із сином Каменяра Тарасом Франком, який попередньо дав згоду на таке перейменування, хоч і заперечував проти такої форми – Івано-Франківськ як надто довгої і такої, що не відповідає нормам української мови. Та все ж, як бачите, Івано-Франківськ досі зберіг свою назву [11, с. 2-10].

Зупинимось на розгляді архітектурних пам'яток та визначних місць Івано-Франківська, які і складають його туристичний потенціал.

Площа Ринок — центральна площа в Івано-Франківську, історичне серце міста, характерне явище для середньовічної архітектури європейських міст. За європейською традицією будівництва міста із магдебурзьким правом передбачалося, що квадратова площа довкола ратуші — іменувалася площею Ринок, а по периметру щільно забудовувалася будинками; висота їх не повинна була перевищувати два (пізніше три) поверхи, а ширина мала бути в межах трьох–чотирьох вікон. На жаль, сьогодні традиція містобудування, а разом з нею і гармонія архітектурного

ансамблю площі Ринок порушені деякими високими будинками (від чотирьох до шести поверхів), що зведені на місці старих.

Нумерація будинків велась від одного з кутів площі по периметру. Так було і в Станіславові на протязі століть. В часи радянського панування кожна сторона площі одержала свою назву. Лише північна була названа вулицею Ринок. Перейменування вулиці 17 вересня, що є південною стороною ринкової площі, на площу Ринок є намаганням повернутись до історичної назви і структури площі.

Саме із Ринкової площі та ратуші почалося містобудування Станіславова [14, с. 36-37].

Довгий час площа Ринок була адміністративно-економічно-культурним центром Станіслава. Щоправда, сьогодні вона залишилася тільки культурним центром міста, — однак, тут відбуваються більшість розважальних заходів в Івано-Франківську: виставки, конкурси, святкові концерти, фестивалі.

Міжнародний фестиваль ковальського мистецтва «Свято-ковалів» проводиться на початку травня. На це дійство прибувають учасники та гості із багатьох країн світу та усіх регіонів України. Івано-Франківське відділення Спілки майстрів ковальського мистецтва України та виконком міської ради є організаторами фестивалю.

Одним з основних завдань фесту є збереження і відродження ковальства і як ремесла, і як мистецтва. Головною ареною фестивалю з року в рік є майдан Шептицького [20, с.20].

Також варто згадати, що місто Івано-Франківськ – перше місто з держав пострадянського простору, удостоєне міжнародної премії художніх ковалів ім. Альфреда Хаберманна [9, с.2].

А щодо самого ковальського мистецтва загалом і професії коваля можу сказати декілька слів.

Образ коваля завжди вважався загадковим і приваблюючим. Спробуємо дещо пояснити. Він завжди мав справу із вогнем, а також володів не всім доступними технологічними знаннями. Коваль часто селився на краю села через небезпеку загорання, а це породжувало додаткову загадковість (це ж, до речі, стосується і мірошників, млини яких були за селом). Нерідко ковалів пов'язували із темними силами. У російських селах вважалося, що коваль може виліковувати хвороби, ворожити, відганяти нечисту силу від села. Саме коваль переміг Змія Горинича, прикувавши його за язик.

Наступний нашій об'єкт, що знаходиться на Стометрівці – **«Дерево щастя»** до якого ми наближаємось.

Отож, стометрівкою мешканці звать початок вулиці Незалежності. Ця назва умовна, адже насправді сотка має у довжину близько півкілометра. Крім того, початок стометрівки є фактично другим центром міста; першим історичним центром є площа Ринок.

Первинно вулиця Незалежності називалася Тисменицькою дорогою. Вона починалася одразу за Тисменицькою брамою Станіславівської фортеці. На початку XIX століття фортечні мури були зруйновані. Вулиця набула великої важливості після проведення залізниці через місто, бо забезпечила сполучення з вокзалом. Власне тоді сформувався новий центр міста.

Зараз це один із «найживіших» осередків міста, це місце зустрічей та відпочинку, неспішних вечірніх прогулянок, вуличних музикантів, книгарень, кафетеріїв, піцерій та ресторанчиків, крамничок і т. д. Стометрівка дихає активним життям молоді, дозвіллям та екскурсіями, численними культурно-розважальними подіями та акціями, а також цікавою історією [7, с.266-267].

Композицію «Дерево щастя» встановили й урочисто відкрили в 2008 році на VI Міжнародному фестивалі «Свято ковалів». У «Дерево щастя»

вклали часточки своєї душі люди з різних куточків світу. 4-ох метрова металева скульптура стоїть навпроти колишнього готелю Київ. «Дерево щастя» - це проект Михайла Зарицького, а виконаний він ковалями ковальської фабрики «Арма». Тут, як ми бачимо, і людина-оркестр, і дитяча гойдалка, і жар-птиці та дивовижні квіти — все з металу [18].

Ви, мабуть, помітити молоді клени, які прикрашають вулицю з обох боків... Але саме з цим сталевим деревом пов'язана цікава історія.

Ще працівники зеленого господарства, які займались облагороджуванням центру Івано-Франківська, помітили, що є одне місце, де дерева принципово не приживалися. Щовесни вони висаджували там молоденький клен. А до осені той усихав. Тому залізне «Дерево щастя» вирішили посадити саме на тому «проклятому місці».

Сталеве дерево прийнялось одразу. Мало того, воно почало обростати легендами. Наприклад, кажуть, якщо покачатись на гойдалці та загадати бажання, то воно обов'язково збудеться.

Також є така поговорка, якщо молодята повісять на дерево власну колодку, то їхній шлюб буде міцним і щасливим. Невдовзі дерево вкрилося щільним шаром різнокаліберних колодок [4, с.18].

Давайте пройдемо буквально пару метрів і перед вами відкриється ще один шедевр ковальського мистецтва **«Букет майстрів»**.

«Букет майстрів» було виготовлено учасниками «Свята ковалів» у 2006 році. Композицію було продано в Донецьк за 50 тисяч гривень, де цей твір встановили перед будівлею міськкадміністрації. Івано-франківські ковалі зробили дублікат кованої скульптури і встановили її в серці рідного міста — на «Стометрівці», поруч з приміщенням обласного лялькового театру імені Марійки Підгірянки.

Від самого ранку найкращі ковалі в Івано-Франківській кузні розпалили вугілля горна . Озброївшись молотом, ковадлом та кліщами майстри пліч-о-пліч виковували металеву скульптуру. Ковалі кажуть, –

майже за чверть століття, відколи почало відроджуватися художнє ковальство, вони вже опанували більшість секретів давніх умільців, а дехто виробив і власний почерк. Тож кожен із них створює своє, неповторне. Хтось кує квітку, хтось дзвоник, ну а хтось - український вареник. Це для того , кажуть майстри, щоб усі ці дива вкупі створили справжній металевий букет.

Саме відкриттям даної композиції розпочалось «Свято ковалів»— 2007. Висота цього витвору 4.5 метри. Монументальна композиція стала не лише окрасою міста, а й символом дружби майстрів-ковалів [16].

Далі ми крокуємо до **пам'ятника страченим патріотам-націоналістам** на вулиці Страчених.

Коротенька вулиця в історичному центрі міста від пл. Ринок до майданчика перед філармонією. Вся вона вмістилася в межах колишнього Середмістя, в середині колишніх фортечних мурів. Як безіменна існує від середини XVIII століття.

На цій вулиці, яка під час німецької окупації називалась вул. Мономаха, відбулася найтрагічніша подія в історії міста. 17 листопада 1943 р. біля стіни синагоги, яку ви бачите перед собою, після скороспішного суду в поблизькому театрі розстріляли 27-х українських патріотів, членів ОУН, затриманих у тому ж театрі під час оперети «Шаріка» 14 листопада 1943-го. Ув'язнених виводили по 10 осіб, прив'язували до вкопаних тут стовпів, і загін гестапівців стріляв майже впритул. Герої гинули з вигуками «Слава Україні!», співаючи гімн «Ще не вмерла Україна» [7, с. 366-367].

За вулицею в місті закріпилась сумна назва - вулиця Страчених. Радянські господарі, не розібравшись, хто був розстріляний, протягом року визнавали її. Але розібравшись, в 1945-му дали їй ім'я І. Тобілевича, відомого українського театрального діяча. В липні 1990 р. вулиці повернули назву Страчених [6, с.4].

14 жовтня, на свято Покрови, в день 61-ої річниці створення УПА, на вулиці Страчених урочисто відкрито пам'ятник українським героям.

Як зазначив колишній мер, Зіновій Шкутяк, це дуже добрий знак у день, коли все місто віддано під покрову Божої Матері, “згадати деталь трагічної історії”, пам'ятати для того, щоб подібне не повторилось [3, с.17].

Перед достатньо велелюдним зібранням франківців постала двометрова бронзова скульптура, в обрисах якої можна побачити постать людини із закладеними назад руками, схиленою головою і підкошеними коліньми... Втім, як коментував один з авторів пам'ятника Володимир Довбенюк (його співавторами були скульптори Олег Козак та Анатолій Кос), зображення символізує незламність. На відкритті пам'ятника спільну молитву за спокій душ померлих правили священики трьох конфесій, гурт присутніх разом з духовенством заспівали їм «Вічну пам'ять».

Своїми спогадами про трагічну подію поділилися свідок і дочка розстріляного Олекси Маланюка.

Втім, відтепер бронзовий і розстріляний щодня нагадуватиме франківцям, що таке окупація.

У листопаді 2005 р. в основу вмонтовані плити з прізвищами страчених [8, с.2].

Далі на маршрут продовжується і ми прямуємо до вулиці Грюнвальдської, де знаходиться **пам'ятник діячам ЗУНРу**.

Назву вулиця отримала 16 червня 1910 р. на честь 500-річчя відомої Грюнвальдської битви, коли об'єднані сили слов'ян розбили рицарів Тевтонського ордену. З того часу вулиця назви не мінjala. Лише під час нацистської окупації 1941-1944 рр. вона називалася Губернаторською, оскільки німці, вважаючи себе нащадками тевтонців, не люблять згадок про цю подію.

Як ми бачимо, вулиця зелена, охайна і коротка. Вона пряма, як стріла, проглядається з кінця в кінець. Заслуговує уваги будинок №11— Палац

правосуддя. Суди різних рівнів, прокуратура, юстиція, колегія адвокатів містяться тут від 1994 р. На аттику красується латинський девіз правоохоронних органів «SINE IRA ET STUDIO», що значить «БЕЗ ГНІВУ Й УПЕРЕДЖЕННЯ». Це найбільший і найкращий будинок дорадянських часів, збудований 1914 р. для місцевої дирекції залізниць. У січні - травні 1919 р. тут працював уряд ЗУНР на чолі з С. Голубовичем. Тоді в будинку бували С. Петлюра, М. Грушевський, Є. Коновалець, М. Тарнавський [7, с.114-115].

Перед будинком 2003 р. встановлений монумент на честь ЗУНР і її столиці - Станиславова (скульп. В. Довбенюк). Пам'ятник - це мармурова стела, на вершині якої - фігура січового стрільця. Довкола стели - бронзові барельєфи лідерів ЗУНРу - Євгена Петрушевича, Костя Левицького, Лева Бачинського, Дмитра Вітовського. Пам'ятник споруджено коштом громадянина США Володимира Войцюка, уродженця селища Єзуполя Тисменицького району Івано-Франківщини. Це вже третій пам'ятник, встановлений за його кошти на Прикарпатті. Раніше він фінансував спорудження пам'ятників Тарасові Шевченку і відомому українському бджоляру Петру Прокоповичу [1, с.5].

Зараз пройдемося до монумента Христу Спасителю, що знаходиться неподалік звідси на вулиці Валувій, в народі кажуть на «Валах». Звідки пішла ця назва ,мабуть, вас цікавить? Назва походить від того, що при побудові палацових укріплень, насипали земляні вали, щоб вивести їх на належну висоту.

Отже, пам'ятник, який ми бачимо, зведено у 1730 р. на подяку Ісусу Христу за врятування міста від чуми, яка забрала життя багатьох мешканців міста. На високій кам'яній колоні стояла фігура Христа Спасителя, який тримав у руках земну кулю. На цоколі пам'ятника був напис: «Salvator mundi salve nos» («Спасителю світу, помилуй нас»). Монумент встановлено

на кошти сина власника міста Ю. Потоцького Станіслава, познанського воєводи. Померлих ховали при дорозі на Тисменицю, тому тут поставили статую. 1782 році район був відведений під міський цвинтар і пам'ятник опинився перед ним. Ймовірно автором цієї скульптури був Фабіан Фесінгер. Пам'ятник знищено після II Світової війни. Вже аж 28 червня 2001 року відкрито на честь 2000-ліття Різдва Христового. Пам'ятник стоїть в затінку багаторічних дерев на схилах валів старої фортеці. Триступінчата композиція, орієнтована на бульвар-вулицю Валову. Пам'ятник складається з триметрової бронзової фігури Ісуса Христа із простягнутими вперед руками на фоні вертикальних, облицьованих білим мармуром пілонів, котрі сходяться вгорі і завершуються хрестом. Ореол сьйва над головою Ісуса створює місяцеподібна бронзова накладка. На пагорб до невеличкого оглядового майданчика, встеленого шліфованими гранітними плитами, ведуть сходи. Автори: львівські скульптори П. Штаєр, Р.Сивенький., архітектор М. Ходан [13, с.458].

Вулиця Низова – це пряма коротка вулиця в центральній частині міста, що, йдучи трохи під ухил, сполучає майдан Шептицького з Новгородською вулицею. Названа саме так за характером її рельєфу. Цікавою спорудою, яка знаходиться на цій вулиці є лазня, єдина, яка діє нині в місті, громадська лазня, вона ж і найдавніша, бо введена в дію 1845 р. [7, с.270].

Хочу розказати Вам ,насамперед, що цей Майдан у самому центрі міста в межах колишнього Середмістя, поруч з історичною площею Ринок, відокремлений від неї західним кварталом згаданої площі. Майдан, як і площа ринок є фактично ровесником міста.

Тут на майдані ми бачимо зразок барокової культової архітектури з деякими рисами Ренесансу – Костел Пресвятої Діви Марії (зараз Художній музей). Тут у центральній крипті Станіславської колегіати XVII-XVIII ст.

були поховані представники відомого шляхетського роду Потоцьких власників міста-фортеці.

Майдан названо ім'ям Андрея Шептицького (1865 – 1944) – видатного українського, культурного і громадського діяча. У 1899 р. він був номінований Станіславівським єпископом, пізніше був призначений Галицьким митрополитом у Львові, яким був до кінця життя. Був депутатом Галицького сейму і Віденського парламенту, домагався заснування української гімназії в Станиславові, українського університету у Львові[7, с.426-427].

А зараз давайте пройдемо до наступної пам'ятки монументального мистецтва **ротонди зі статуєю Богоматері**.

Можете звернути увагу, на храм що знаходиться біля ротонди – це Греко-катедральний собор святого Воскресіння Христового, (єзуїтський костел) 1753-1763 рр.

В українській традиції образ Божої матері пов'язаний не лише з християнським обрядом. Богоматір — це ще й символ материнства, покровителька і заступниця. Існують цілющі ікони, святі місця, де відбувалося об'явлення Пречистої Марії.

В 2001 році тут освятили статую Богоматері, до якої йшли прочани зблизька і здалека. На оновлений майдан Шептицького зійшлися сотні людей. Відправу служив і провів освячення єпископ-ординарій Івано-Франківської єпархії УГКЦ Софрон Мудрий разом із почтом та священиками УАПЦ і УПЦ КП. На церемонії були присутні керівники області й міста, громадські діячі та політики.

Статуя Богоматері стояла на цьому майдані до середини ХХ століття. Зруйнувала її радянська влада. Так само було вчинено із дзвіницею римокатолицької колегіати, теперішнього художнього музею. Обидві ці культові споруди тепер відновлено.

Автор скульптури Світлана Топоркова та архітектор Орест Кос розробили проект так, що статуя встановлена на мармуровій кулі, яка символізує землю, над головою Богоматері золотий німб, а купол ротонди зроблений з прозорого матеріалу. З-під кулі у різних місцях струменить вода, що витікає до круглого неглибокого басейну.

Про початок церемонії освячення рівно о 12-ій годині сповістив передзвін — вперше вдарили дзвони оновленої дзвіниці. Владика Софрон окропив свяченою водою дзвіницю і ротонду зі статуєю Богоматері. Одразу потому як церемонія закінчилась, до ново освяченого місця потяглися люди.

Уже через кілька годин дно басейну було вкрите монетами. Люди, від дітей до сивочолих жінок і чоловіків, приходили до статуї, молилися, вмивалися освяченою водою та кидали у водойму копійки. Існує повір'я: монету кидають у воду для того, аби знову повернутися на це місце [10, с.4].

2.2. Класифікація краєзнавчих та історико-культурних об'єктів Івано-Франківська

У 1654р. Станіслав Потоцький придбав землі у межиріччі двох Бистриць, на яких знаходились села Заболоття (відоме з 1437 р.), Княгинин (1449 р.) і Пасічна. Засноване на теренах Заболоття поселення Станіславів уперше згадується 1662 року, 7 травня воно отримало магдебурзьке право, яке 14.08.1663 р. підтвердив у Львові король Ян Казимир. Інші два згадані вище села стали околицями міста [5; 14-15]. У 1680 р. Галицький сейм назвав Станіславів столицею всього Покуття. За Австрії з 1782 р. місто було центром округи (циркулу), яка 1811 року злилась із Заліщицькою, утворивши округу Коломия. З 1867 року Станіславів - повітовий центр, з 1921 р. - центр воєводства, з радянських часів - обласний центр. 09.11.1962 р. його перейменували на Івано-Франківськ [2; 8-10].

Перший (дерев'яний) станіславівський храм Непорочного Зачаття Пресвятої Діви Марії датується 1662 роком, а 14.06.1669 р. архієпископ Йоан Тарновський підніс його до гідності колегіати, фундаторами якої стали Потоцькі. Капітул колегіати, що складався з прелатів, каноніків і вікаріїв, опікувався також відкритою при костелі школою - філією Краківської академії. На початку 70-х років Андрій Потоцький розпочав будівництво мурованої базилічно-купольної тринефної святині у стилі бароко з елементами ренесансу за кресленнями архітекторів-інженерів Ф. Корассіні і К. Беное, котрі керували спорудженням храму [22; 4-6].

У 1703р. новозбудований костел освятив архієпископ Костянтин Зелінський під титулом Непорочного Зачаття Пресвятої Діви Марії і свв. Андрія і Станіслава. Головний та два бічні вівтарі св. Йосипа і св. Вінцента були виготовлені з мармуру. В останньому зберігались реліквії цього святого, які Станіслав Потоцький у 1680 р. отримав у Римі від Папи Інокентія XI. 1718 року сеймик у Галичі ухвалив податок на оздоблення храму. У 1737 р. Йосип Потоцький розпочав роботи з розширення костелу. У другій половині XVIIIст. храм прикрасили барочними скульптурами Матвія Полейовського. Окрім головного, храм мав 12 бічних вівтарів [14;

Протягом 1782-1799 років австрійська влада поступово понизила статус станіславівської святині до рівня парафіяльного костелу, проте її і далі продовжували називати колегіатою. 12.09.1863 р. до 200-річчя облоги Відня турками і загибелі Станіслава Потоцького з обох боків вхідних дверей колегіати встановили дві пам'ятні таблиці - польською та українською мовами (у 1933 р. відновили лише польську таблицю, а українську - знищили). 1877 року з'явився розпис костелу Еразма-Рудольфа Фабіянського, який був пошкоджений пожежею через 5 років. У 1892 році відбувся ґрунтовний ремонт храму [6; 26-27].

Спочатку парафія Станіславів належала до Устенського (Галицького) деканату, а 1787 року стала осередком однойменного деканату. У 10-20-х роках ХІХ ст. її чисельність складала лише 2 тисячі вірних, а 1885 року за пароха о. Йоана Красовського вона налічувала майже десять тисяч парафіян, котрі проживали у місті і кількох передмістях, а також у селах Крихівці (згадка у 1441 р.), Майдан (відоме з ХVІІІ ст.), Павелче (з 1946р. - Павлівка, ХVІІІ ст.), Пациків (нині - Підлісся), Рибне, Угринів Верхній і Нижній, які нині утворюють відомий з 1440 р. Угринів, Хом'яків (нині - Березівка), Хриплин (1438 р.), Черніїв (1404 р.), Ямниця (1444 р.). Принаймні з 1903 року три десятиліття від 15 до 20 тисяч парафіян обслуговував парох о. Йосип Пяскевич, після смерті якого два роки працював парохом майбутній архієпископ Євгеній Базяк. З 1935 року колегіатою опікувався о. Станіслав Колихановський, котрого у 1937 р. замінив о. Казимир Більчевський - племінник св. архієпископа Більчевського. Парафія мала також інші святині, зокрема цвинтарні у селах Угринів (ХІХ ст.) і Павелче (ХХ ст.), у передмісті Княгинин та костел Христа Царя [5; 78-81].

Дерев'яну каплицю у Княгинині у 1911-1913 рр. замінив мурований храм св. Йосипа, який 1926 року став святинею новоствореної парафії, що виділилась із станіславівської, приєднавши до себе як колишні "колегіатські" села Опришівці, Хриплин, Черніїв, так і нові - Микитинці, Підлужжя і Угорники (згадка у 1458 р.). Парафію, яка налічувала 4 тисячі вірних, обслуговували отці-салетини. До речі, ще з ХVІІІ ст. відомо про інший костел св. Йосипа - дерев'яну святиню, споруджену Йосипом Потоцьким на тисменецькому передмісті Станіславова [11; 64-65].

У грудні 1939 року планувалось створення Станіславівської дієцезії, і колегіата мала стати кафедральним собором. Після Псв. війни парафіяни та священники (оо. Більчевський, Бохенек і Ференсович), змушені були виїхати до Польщі, храм закрили. У 1965 р. будівлю колегіати передали під

музей Інституту нафти і газу, а 18.05.1980 р. після ремонту у костелі відкрили Художній музей. У 80-90-і роки громада вірних домоглася повернення цього костелу, проте отримала інший. У Польщі досі зберігається значна частина вивезеного у сорокові роки майна колегіати, зокрема у вроцлавському костелі св. Мауріція знаходиться образ Матері Божої Неустанної Допомоги з бічного вівтаря колегіати [2; 19-20].

Повернутий вірним костел Христа Царя (відомий як костел “на гірці”) збудували у 1932 році. Його використовували за радянських часів в якості складу. Храм освятили 24.06.1989 р., а потім відремонтували. У цьому костелі на кошти громадян Польщі споруджено каплицю Пам’яті, присвячену жертвам гітлерівців - страчених у 1941 р. польській інтелігенції. Тут також є привезена з Польщі копія образу Матері Божої Ченстоховської. 10.12.2000 р. архієпископ Мар’ян Яворський освятив відремонтований костельний орган, який 7 років тому привезли з Голландії. Нині до франківської парафії належить також Лисець [7; 63-65].

У 1690 р. у Станіславів з Варшави прибули отці-тринітарії, а 1691 року було споруджено дерев’яні костел Пресвятої Трійці та монастир, які 1732 року замінили мурованими. Після ліквідації у 1787 р. монастиря у костелі була створена одна з чотирьох станіславівських локальних капеланій. У 1868 році будівлі колишнього тринітарського комплексу постраждали від пожежі [6; 11-12].

Наприкінці другого десятиліття XVIII століття у Станіславові осіли отці-єзуїти. У 1720 році на площі (на місці згорілої під час нападу турків церкви) ректор єзуїтської колегії, яка замінила колишню колегіатську школу, о. Томаш Зеленський розпочав будівництво єзуїтського костелу, а 1729 року святиня вже працювала. Проте споруда мала поганий фундамент, у мурах з’явилися тріщини, і 1752 року храм розібрали. Через рік приступили до будівництва нового костелу у стилі, характерному для австро-баварської архітектурної школи (шатровидні завершення веж запозичені з гуцульської

дерев'яної архітектури) за проектом архітекторів С. Потоцького і Г. Дальке. Спорудження тривало до 1763 року. У 40-х роках перебудували також будівлю колегії, яка прилягала до костелу. Під час облоги міста російською армією у 1764 році була знищена вежа храму. Австрійська влада у 1773 році скасувала монастир отців-єзуїтів, а костел закрила (будинок колегії передали для потреб військової та цивільної влад, зокрема тут відкрили гімназію, у якій навчались польський поет Ф. Карпінський, українські письменники і громадські діячі І. Вагилевич, А. Могильницький, В. Навроцький та вірменський історик С. Баронч). У 40-х роках ХІХст. храм віддали під греко-католицьку парафіяльну церкву. Із встановленням греко-католицького єпископства церква стала Свято-Воскресінським кафедральним собором. Ікони та настінний розпис виконали відомі українські художники А. Манастирський і М. Сосенко. У ХІХст. єзуїти повернулись до Станіславова і спорудили монастир і костел св. Станіслава Костки [19].

Однонефний гімназійний костел “Ave Maria” збудували у 1903-1905 роках. У головному вівтарі знаходився образ Матері Божої Неустанної Допомоги, який освятив Папа Пій Х. Сьогодні ця ікона розміщена в костелі Успіння Пресвятої Діви Марії у Поляниці-Здрою у Польщі. У цьому ж костелі є ще інший образ з Івано-Франківська - Страждаючого Христа. Нині у колишньому храмі “Ave Maria” знаходиться протестантський Дім молитви

Художній музей (парафіяльний костел та дзвіниця)

Костел Пресвятої Діви Марії – зразок барокової культової архітектури з деякими рисами Ренесансу.

У 1703 р. В центрі міста було завершено будівництво родинного парафіяльного костелу Потоцьких із дзвіницею, яке розпочали у 1670 році іноземні інженери-фортифікатори Ф. Корассіні та К. Бене. Будівничі-архітектори бачили довершеність споруди в простоті, скромному

оздобленню і доцільності. Ця споруда, як і інші пам'ятки архітектури бароко, належить до типу тринефної базиліки. Підкреслення в споруді головного хрестово-купольного об'єму, пірамідальна композиція силуету, стриманість декору свідчать, що архітектурний задум авторів зумовлений принципами і прийомами, які властиві й українському зодчеству. Центральна флорентійська вежа з фронту прикрашена галереєю, а з півдня розташовані ще дві малі вежі. В середині костел оздоблений дуже пишно, стіни оббиті яскравим червоним адамашком.

В 1737 р. Юзеф Потоцький значно розширив костел і щедро обнарував його, про що свідчить напис, який зберігся до сьогодні на східній стіні костелу «Y.P.W.K.W.Y.K. 1737», тобто Юзеф Потоцький, воєвода Київський, великий гетьман коронний [2; 22].

Костел має також 11 прекрасних скульптур та визолочені вівтарі, серед яких, крім розкішного великого вівтаря, з лівого та правого боку є дві каплиці. Вони виготовлені із закордонного мармуру, який був привезений з Італії, та містять 4 прекрасні великі колони та мармурові п'єдестали. На одному з цих вівтарів, по правій руці, є мармурова труна, в якій лежать мощі св. Вінцента. Цю реліквію привіз Станіслав Потоцький, старший син Андрія Потоцького. На тому ж вівтарі у золотій посудині є також голова цього святого. В день св. Вінцента в цьому костелі відбувається велике храмове свято. Є тут також великий та чудовий орган.

У 1669 р. А. Потоцький добився перетворення місцевого костелу на колегіату, при якій почав діяти навчальний заклад – філія Краківської академії. Археологічні обстеження підвальних приміщень ствердили наявність у костелі трьох крипт, де відбувалися захоронення представників роду Потоцьких та духовенства. У центральній крипті Станіславської колегіати XVII-XVIII ст. були поховані представники відомого шляхетського роду Потоцьких – власників міста-фортеці. Тут були захоронень: Андрій Потоцький, син Станіслава Ревери Потоцького –

засновник Станіслава (помер у 1691 р.); його дружина Анна з Рисінських; їхній син Станіслав – староста галицький; полковник військ коронних (загинув 12 вересня 1683 р. в битві з турками під Віднем); Йосиф Потоцький, молодший син Андрія й Анни, каштелян краківський і гетьман великий коронний (помер у 1751 р.) та його дружина Вікторія з Ліщинських (померла у 1732 р.) і похована спочатку в єзуїтському костелі, звідки у 1886 р. останки були перенесені. Поруч з костелом у 1744 р. збудовано дзвіницю, що мала дзвін вагою понад 2 тонни. У 1962 р. радянською владою костел був закритий, а дзвіницю (1963 р.) зруйновано. Повністю відбудовано за старими фотографіями і кресленнями у 2000 р. під час реконструкції площі.

У травні 1980 р. в костелі був відкритий Художній музей, який налічує тепер понад п'ятнадцять тисяч мистецьких творів.

Музей є скарбницею образотворчого та народного мистецтва краю. Його фонд представлено унікальними пам'ятками галицького іконопису й барокової скульптури, творчістю класиків західноукраїнського малярства: Корнила Устиновича, Івана Труша, Ярослава Пстрака, Юліана Данькевича, Олекси Новаківського, Осипа Сорохтея, Олени Кульчицької; роботами українських художників другої половини ХХ століття, а також творами польських, австрійських, німецьких та італійських майстрів XVII-XX століть.

Для огляду виставлена найбагатша сакральна частина музейної збірки: іконопис краю XV-XIX ст.; твори барокової пластики Томаса Гуддера, Конрада Кутченрайтера, Йогана Георгія Пінзеля, Матвія Полейковського, Діоніза Станетті, картини братів Унтербергерів, старовинні церковні книги, видані у Львові, Почаєві, Уневі.

Максимально толерантний взаємозв'язок виставки сакрального мистецтва з храмом поширюється на надзвичайно глибокий контекст історичного міського середовища, його забудови, сакральних архітектурних пам'яток, будівничих і митців нашого міста. Разом вони утворюють

самобутній макрокосмос художньо-історичної пам'яті Івано-Франківська, що набуває нової якості в процесі подальшої забудови і реставрації середмістя. Музей та його сакральна експозиція - це міст між минулим і майбутнім, місце зустрічі різноманітних художніх, національно-культурних, духовних традицій, які заслуговують на увагу й пошану [6; 12-13].

Греко-католицький катедральний собор Святого Воскресіння Христового (Єзуїтський костел)

Розміщений по вул. Шептицького, 22. Архітектурною довершеністю постає перед нами у всій своїй монументальній красі храм Воскресіння Христового.

Ченці ордена єзуїтів побудували в Станиславові свій костел, який є витвором айстро-баварської барокової школи і виділяється чіткою композицією основних об'ємів, пропорційністю, строгим орденем і стриманістю пластичної обробки стін, в чому простежуються деякі риси класицизму. Стрункий силует головного фасаду доповнюють шатроподібні завершення двох веж, форми яких запозичені з гуцульської дерев'яної архітектури (архіт. С. Потоцький, Х. Дальке). Художнє оформлення інтер'єру доповнює барочна скульптура головного вівтаря, де розміщені фігури ангелів, святих і апостолів.

Будівництво первісного єзуїтського костелу в місті розпочалося в 1720 році, завершилося в 1729 р. – тоді у ньому відбулося перше богослужіння. Технічні помилки при будівництві костелу призвели до того, що з'явилися тріщини, які загрожували як самій споруді, так і парафіянам. У зв'язку з цим в лютому 1752 р. костел був розібраний. Причиною незадовільного технічного стану костелу були, як вважають дослідники, його надто неглибокі фундаменти, що не могли витримати аги самої споруди. Отже, костел був розібраний до основи. Нове будівництво було завершене в 1763 році.

Нинішня споруда кафедрального собору має назву церкви Святого Воскресіння, що була головною українською церквою міста Станіслава від початку його існування та збудованої ще в 1601 році в с. Заболоття на місці сьогоднішньої синагоги.

Храм реставрувався 1835 р., 1885 р. і 1995 р.

В 1849 р. переданий Українській Греко-Католицькій Церкві. В храмі встановлений п'ятирусний іконостас. Відомі автори іконостасу: Ю. Макаревич, А. монастирський та М. Сосенко.

В теперішньому єзуїтському костелі, у великому вівтарі зберігаються образ св. Станіслава Костки, що походить власне з давнього костелу, а також два образи на стінах у бічних навах: з одного боку образ св. Ігнатія Лойоли, а з другого – св. Францішка Боргаша [5; 31-33].

Автокефальна Православна Церква (Вірменський костюл)

Розміщена по вул. Вірменська, 5. Вірменська церква – одна з найцінніших архітектурних пам'яток Станіслава, що відноситься до XVIII ст. храм зовнішнім і внутрішнім виглядом засвідчує великий артистичний смак виконавців.

Вірмени, прибувши у місто в 60-х роках XVII ст., відразу почали будувати дерев'яну церкву. На початку XVIII ст. в прекрасно намальованій іконі з очей Діви Марії почали капати сльози. Того ж дня в присутності великого зібрання людей почалось богослужіння, яке тривало 44 години. Копія цієї ікони знаходиться на щипці церкви, а оригінал вивезений в 1944 р. до Польщі, зараз він знаходиться у Петропавловському соборі міста Гданська.

На честь появи чудотворного образу, за ініціативою станіславівського вірменського братства, було зведено кам'яну будівлю величавого храму. За своєю об'ємно-просторовою композицією вона є характерним зразком зрілого бароко [14; 25].

Церква була збудована у той час, коли у досі пануючий у Європі стиль бароко вже сховався нанівець, а стиль рококо лише починав завойовувати панівні позиції в архітектурі. Але, внаслідок того, що новини архітектурної моди надходили у Польщу зі значним запізненням, риси класичного бароко при спорудженні церкви все ж переважали, хоча прагнення до овальних ліній на фронтальному фасаді свідчили про нове віяння в архітектурі. В основі церква мала форму хреста, зовнішній вигляд відрізнявся від теперішнього. Вежі знаходилися вище та були накріті бароковими щитами. Вгорі, посередині, була ще третя мала вежа, якої нині немає. Вона мала вигляд невеликого куполу. Що ж стосується внутрішнього оздоблення костелу, то у нього було вкладено великі кошти і витрачено чимало зусиль. Багато прикрашена живописними і скульптурними творами внутрішня частина собору. Привертають увагу галерея з 14-ти великих колон з фігурами та чудові фрески на стінах роботи живописця Яна Солецького, що розміщені на карнизі центрального вівтаря та трансепту. Під карнизом розміщено фігури св. Онуфрія, виконані відомим скульптором Матеєм Полейовським. Проект внутрішнього оздоблення робив майстер Петро. Вся скульптура поліхромна, вирізьблена з дерева, покрита левкасом і фарбою, а потім позолочена. Настінні розписи Яна Солецького, де зображено згідно з біблійними сюжетами: двадцять апостолів, Христа і Богородиця, Хресну Дорогу. Привертає увагу виконана у вірменському стилі вівтарна плита – Хачкар, яка є в центрі вівтаря. Її проектував архіт. С. Треля, який мав свою майстерню в Станіславові, а виконав майстер Антонюк [25; 24].

Загалом церква була розмальована під мармур, а стеля вкрита дуже цінними фресками, які були, мабуть, найкращими зразками стінного живопису того часу. Не менш цінною була і фігурна різьба, що прикрашала карнизи, вівтарі та ніші. Її можна було б віднести до найбільш цінних та рідкісних взірців у період завершення її будівництва. На початку XIX ст.

церква занепала, у 1826 році її було зачинено і лише в 1829 році знову відкрито.

У 1868 році велетенська пожежа, що вибухнула у Станіславі, не пощадила і вірменську церкву. Уцілили лише стіни, хоча стеля і не провалилась, однак цінні фрески були сильно пошкоджені, від вогню потріскав внутрішній розпис. Пожежа змінила вигляд церкви, але, зрозуміло, не на краще. Церковні вежі були вкриті звичайними дзвоноподібними щитами, вікна втратили свій потужний вигляд, муровані обрамлення у стилі бароко були знищені, ходи при головній брамі заштукатурили, малу вежу знесли.

Перша світова війна також не пощадила храм: німецька артилерія у 1917 році також пошкодила вежі, фронтальний фасад і стелю. Від 1918 по 1930 роки церкву реставрували, але в наш час вона лише незначною мірою нагадує ту красу, якою відрізнялася до пожежі у 1868 році.

Під час панування комуністичного атеїзму церква була закрита, а від 1970 р. в ній був навіть музей історії, релігії та атеїзму.

З 1990 року належить до Української Автокефальної Православної Церкви [5; 34-35].

Костьол єзуїтів

Розміщений по вул. Грюнвальдська, 1 (на розі вул. Грюнвальдської та Василянок, з відступом углиб від червоної забудови). Входом звернений до вул. Василянок. У дорадянський час він навіть мав адресу Скарги, 4 (так називалася тоді сучасна вулиця Василянок).

Ченці-єзуїти двічі поселялися в місті і двічі були змушені залишати його. Прибувши перший раз на початку 18 ст., вони покинули місто згідно з рескриптом австрійського цісаря, який заборонив діяльність чернечих орденів. Під час цього перебування за їх участю був збудований костьол на майдані Шептицького, 22 (нині кафедральний собор УГКЦ). Вдруге єзуїти

прибули до міста у 1883 і пробули тут до встановлення радянської влади у

У 1887 «на кошти однієї поважної матрони» ченці придбали чотири малі будинки з городом на початку вул. Заболотівської, де й мешкали, а відправи проводили у вірменській церкві. У травні 1894 розпочалось будівництво нового костьолу та палат духівництва за проектом С. Кшижановського з Кракова під технічним керівництвом Я. Шпорєка зі Станиславова. Кам'яну підлогу виклав майстер Чубач з Нового Сонча (Польща), різьбу по дереву – майстер С. Крук зі Львова. Вітражі придбані в Чехії, орган – на фабриці Рігера в Сілезії. Відкриття новозбудованого костьолу і палат духівництва відбулось 6 червня 1895 [7; 93-94].

При відзначенні 300-річчя від дня смерті відомого єзуїтського проповідника П. Скарги у 1912 на фасаді костьолу була встановлена меморіальна дошка, присвячена його пам'яті. Дошка знищена в перші роки радянського владарювання, донині збереглась декоративно оформлена ніша для неї [12].

У 1946 костьол був закритий радянською владою, а 1947 в ньому розмістили фондосховище державного архіву області. Після усунення комуністичної влади споруді у 1998 повернули сакральне призначення. Тепер тут Святотроїцький кафедральний собор УПЦ Київського патріархату.

Костьол цегляний, тинькований, у формі базиліки, збудований у необароковому стилі. Його довжина – 32 м, ширина – 14 м, розрахований на 1500 осіб. Стіни прорізані напівциркульними вікнами, фасад і стіни почленовані доричними пілястрами. Споруда одноярусна, фасад – двоярусний за рахунок розвинутого фронтона. Над двосхилим дахом по центру – прямокутна двоярусна сигнатурка [29; 22].

Костел Христа-Царя

Розташований у районі з історичною назвою Княгинин – Гірка по вул. Вовчинецька, 92.

За рішенням польського уряду села Княгинин-Село та Княгинин-Колонія були приєднані до міста, в результаті чого був створений так званий Великий Станіславів. На відзначення цієї події рада міста в числі інших заходів ухвалила побудувати римо-католицький костюл на частині міського ґрунту «Лан при Вовчинецькій дорозі».

Було оголошено всепольський конкурс на кращий проект. Крім того, передбачили премії для переможців – 1400 та 800 злотих. Найкращим був визнаний проект місцевого архітектора С.Трелі. В остаточному вигляді він передбачав місткість у 3000 осіб.

Будова велася виключно на доброчинні внески. 20 листопада 1925 року члени будівельного комітету, за традицією, вийшли копати рови під фундамент. Керівником будови був призначений сам автор проекту С. Треля, виконавцем робіт – будівничий І. Павлович.

Первісний графік роботи передбачав завершення через три роки. Однак економічна криза та постійний брак коштів розтягнули справу на довгий час. Урочисте освячення закладного каменя провів архієпископ зі Львова Б. Твардовський 15 жовтня 1929 року, коли стіни досягали висоти другого поверху [11; 81-82].

21 листопада 1933 року на бані костюлу урочисто встановили хрест вагою 22 кг. Його верхівка сягала висоти 45 м. В основі хреста у позолоченій кулі були поміщені польські монети та список із прізвищами фундаторів.

З 1937 року у храмі велися регулярні відправи. Урочисте освячення костюлу провів 16 жовтня 1938 року той же архієпископ Б.Твардовський. Однак ще не всі роботи були виконані – залишалось провести зовнішнє тинькування, впорядкування території.

У цьому вигляді костюл пережив перше більшовицьке вторгнення (1939 - 1941рр.) німецько-фашистську окупацію 1941 – 1944 рр. Після війни

храм був закритий і перетворений комуністичною владою на склад. Минуло майже півстоліття, в часи, звані періодом гласності та перебудови, напередодні здобуття Україною незалежності костьол повернули польській громаді. 24 червня 1989 року відбулося його повторне освячення. В інтер'єрі встановлені кілька меморіальних дошок на вшанування пам'яті загиблих поляків-громадян міста. У 1998 році споруда вперше отинькована.

Нині костьол – єдиний діючий римо-католицький храм у межах Івано-Франківська. Має вигляд великомасштабної тринавної базиліки з трансептом і півциркульним нартексом на головному фасаді. Пам'ятник є яскравим зразком культової архітектури у стилі неокласицизму.

Церква Св. Йосифа Обручника

Розміщена у колишній ділянці Княгинин – Гірка, на узвишші за залізничним тунелем по вул. Вовчинецька, 54.

Після прокладення залізниці через Княгинин-Гірку і побудови вокзалу на його території населення ділянки швидко зростало. Від українських церков у центрі міста і Княгинині-Селі ділянка досить віддалена, тому було прийняте рішення будувати власну церкву. Споруджена вона переважно на кошти місцевих залізничників. Вартість будови була визначена в сумі 40000 корон. Для збору коштів розповсюджувалися поштові листівки з виглядом храму і написом “Жертва на будову церкви в Княгинині-Гірці” [11; 81].

Хрестоподібна у плані, мурована, отинькована, одноверха. На високому рустованому цоколі. Бічні нави вкорочені, на вході є ганочок. До вівтарної частини прилягають невеликі прибудови із рустованими стінами. Апсида п'ятигранна, з правого боку від центральної осі знаходиться дияконник. Над центральною частиною церкви встановлено восьмигранний купол, опертий на восьмигранний барабан із квадратною основою. Купол завершений сигнатуркою, увінчаною маківкою із хрестом. На кутах споруда декорована рустом. Рамена церкви та ганок завершені трикутними

фронтами, які декоровані витягнутими зубчиками. Такий самий декор мають прибудови, четверик та барабан. Вхідні двері арочні. Вікна спарені арочні, на бічних нефах великі, на прибудовах — маленькі. Барабан має невеликі арочні вікна на кожній грані, над ганком влаштовано кругле вікно. Дахи на кліросах двосхилі, увінчані невеликими хрестами. Покрівля — оцинкована бляха [1; 117-119].

Біля церкви на південний схід від неї розміщена п'ятигранна мурована отинькована капличка, покрита оцинкованою бляхою. Побудована у 1991. Позаду каплички розташована мурована двохарочна дзвіниця, зведена у 1925.

Відправи велися від 1911. Порівняно довго, до кінця 1912 чекала освячення. Газета “Станиславівські вісти” в той час дорікала єпископові Г. Хомишину: “Вже рік стоїть церковця на Княгиніні-Гірці і ведуться відправи, а єпископського освячення її не було” [28].

Ченці-редемптористи, бельгійці за національністю, що прибули до Станиславова у 1920, прийняли греко-католицький обряд і вивчили українську мову, до побудови власної каплиці на чолі з ігуменом Яном де Вохтом з дозволу того ж Г. Хомишина сім років проводили відправи у цій церкві. У 1930-х церква стала місцем екзорти (спільної молитви учнів у храмі) для семінаристок учительської семінарії василіянок. В радянський час церква залишалася працюючою. Після відновлення діяльності УГКЦ належить до неї [17].

Використання краєзнавчого потенціалу м. Івано-Франківська в туристичній діяльності

На основі використання туристично-краєзнавчого потенціалу в м. Івано-Франківську проводяться різноманітні фестивалі, розроблені уксурсійні маршрути та міжнародні конференції. Також популярними

стають музеї віртуальних об'єктів, аудіогіди, які можуть бути розміщені на сайті ОДА та Міста Івано-Франківська.

Красназнавчо-туристичний потенціал міста можна використовувати в розробці туристичних маршрутів. До прикладу пропонуємо розроблену нами структуру екскурсійного маршруту.

Паспорт об'єкта

1. Назва об'єкта: Палац Потоцьких

2. Створений: 1682 р

3. Місцезнаходження: м. Івано-Франківськ, вул. Госпітальна, 3.

4. Опис: збудований засновником міста гетьманом Андрієм Потоцьким, цегляна будівля, під'їзд до пам'ятки добре обладнаний.

5. Джерела відомостей: згадується в описах мандрівників і гостей міста, серед яких Ульріх фон Вердум, Ян III Франциск Далейрак.

6. Стан пам'ятки: стоїть пустою і потребує ґрунтовної реставрації.

7. Охорона пам'ятки: є об'єктом охорони культурної спадщини, він охороняється державою – розпорядженням виконавчого комітету Івано-Франківської обласної ради народних депутатів від 26 травня 1981 р. №238 – р його визнано пам'яткою місцевого значення.

Висновки до розділу 2.

Проаналізувавши сучасний стан красназнавчо-туристичного потенціалу міста Івано-Франківська можемо відзначити наступне. По-перше. Місто Івано-Франківськ має дуже давню історію свого заснування. Засноване ще 7 травня 1662 року Станіславів (перша назва нашого міста) одержав статус міста. По-друге, історичний розвиток міста за часи трьох імперій і поєднав в собі сутність тогочасної історії. У місті багато давніх архітектурних пам'яток та визначних місць, які є привабливими для потенційних туристів. Найвідомішими є наступні: площа Ринок — центральна площа в Івано-Франківську, історичне серце міста, характерне явище для середньовічної

архітектури європейських міст; вулиця Тринітарська, вулиця Страчених - коротенька вулиця в історичному центрі міста від пл. Ринок до майданчика перед філармонією. Вся вона вмістилася в межах колишнього Середмістя, в середині колишніх фортечних мурів. Як безіменна існує від середини XVIII століття. Вулиця Грюнвальдська, де знаходиться пам'ятник діячам ЗУНР. Фортечна споруда Бастіон. Монумент Христу Спасителю, що знаходиться на вулиці Валуї. Майдан Андрея Шептицького. Художній музей (парафіяльний костел та дзвіниця). Костел Пресвятої Діви Марії – зразок барокової культової архітектури з деякими рисами Ренесансу. Греко-католицький кафедральний собор Святого Воскресіння Христового (Єзуїтський костел). Автокефальна Православна Церква (Вірменський костел). Розміщена по вул. Вірменська, 5. Вірменська церква – одна з найцінніших архітектурних пам'яток Станіслава, що відноситься до XVIII ст. храм зовнішнім і внутрішнім виглядом засвідчує великий артистичний смак виконавців. Костьол єзуїтів. Розміщений по вул. Грюнвальдська, 1 (на розі вул. Грюнвальдської та Василянок, з відступом углиб від червоної забудови). Входом звернений до вул. Василянок. У дорадянський час він навіть мав адресу Скарги, 4 (так називалася тоді сучасна вулиця Василянок). Костел Христа-Царя. Розташований у районі з історичною назвою Княгинин – Гірка по вул. Вовчинецька, 92. Церква Св. Йосифа Обручника

Розміщена у колишній ділянці Княгинин – Гірка, на узвишші за залізничним тунелем по вул. Вовчинецька, 54.

Палац Потоцьких, готель Дністер, квартал «Зосина Воля», вулиця Шевченка.

Кожна із зазначених пам'яток створює неповторний архітектурний ансамбль міста, кожна вуличка має своє легенду і історію і може бути використана і представлена в туристичному маркетингу.

РОЗДІЛ 3.

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ КРАЄЗНАВЧО-

Т

У

Проблеми збереження краєзнавчих туристичних об'єктів міста Івано-Франківська

И

С

Етапи захисту та адаптації зодчої урбанізації батьківщини містяться у державних та регіональних законодавчих документах. У свою чергу, краєзнавці та науковці активно піднімають питання вирішення проблем збереження пам'яток історії та культури [4, с. 84; 1, с. 120–125]

Часто постає проблемне питання щодо збереження та відновлення пам'яток історії та культури, адже брак історичних та картографічних матеріалів зумовлює недостатнє вивчення цих пам'яток.

Це стосується і колишньої резиденції польських магнатів – фортифікаційної споруди Палацу Потоцьких, який розташований у сучасному Івано-Франківську (первозданий Станіславів). Сьогоднішній стан палацу визнаний критичним. Велика частка споруд комплексу, які збереглись до наших днів, руйнуються через халатне ставлення влади та місцевих мешканців. Задля збереження цієї пам'ятки і наданні їй другого дихання пропонується декілька перспективних рішень [11, с. 36; 47, с. 8–9].

У минулому резиденція Потоцьких розміщувалася в серці історичної частини міста, від площі Ринок палац відмежовувався лише декількома провулками. Сьогодні його місцезнаходження є дуже вигідним, оскільки палац граничить із відпочинковою і торгівельною зонами та із житловими комплексами. Щодо транспортної мережі і зв'язку її з мікрорайонами та районними частинами, то вона теж є невдовільним, адже поблизу променаду

І

С

Т

розміщуються зупинки громадського транспорту. Наявність пішохідної зони дає можливості для кращих комунікації із центром міста. Присутність тодішніх бастіонів та триметрової мурованої стіни витворює, без сумніву, деяку відмежовану атмосферу у внутрішньому дворі палацу і це сприяє створенню спільного творчого середовища.

Задля збереження палацу Потоцьких запропоновано використати його як музейного-виставковий комплекс. Дане застосування забезпечить збереження автентичного вигляду палацу, і це дасть змогу відкрити доступ широкому колу відвідувачів [24].

Першочерговими завданнями є: з'єднати музейно-виставковому частину з відпочинково-рекреаційною зоною відпочинку для доступного входу із сторони скверу, який розташовувався на вулиці Валова; з'єднати комплекс споруди за допомогою підземних переходів, які розташовувались на території палацу та поєднати з музейно-виставковою частиною [15, с.7]; перебудувати споруди, які виконували одну функцію і переробити на зовсім інше пристосування цих споруд, наприклад будова під номером № 3 (ця нумерація здійснена за генпланом міста) мала бути пристосована під музей міста, конструкція № 4, 5 – під виставкові галереї, де будуть продемонстровані картини, і будівля № 8 – під мережу загальної їдальні, споруди № 6, 7– під послуги адміністративного призначення; забезпечити і збільшити композицію об'єктно-просторового комплексу з присутніми на сьогодні частинами, на кшталт вхідної структури, вони мали б утворити парадну вісь для кращого сприйняття; облаштувати зони для транспортного руху, тим самим налагодити місця для перебування транспорту – так званий паркінг, це дасть змогу більшій кількості відвідувачів оглянути споруду і музейно-виставку частину палацу [20].

Для того, щоб ці завдання були реалізовані, пропонується певні заходи, які варто виконувати у певній хронологічній послідовності: визначити технічний стан і спроможність споруди; здійснювати контроль за

роботами рятувальників, задля забезпечення робіт і приведення комплекс у хороший стан; опрацювати історико-документальну та архівну частину матеріалів палацу; проводити наукові досліджень; обстежити архітектурно-археологічні компоненти; провести обстеження натуральним чином, а саме копання і засипання шурфів, проведення зондажів, розкриття конструкції та її закладка, обладнання підмостків риштувань, драбин; здійснювати мистецтвознавчі дослідження предметів, які вважаються культурними цінностями; розробити план комплексу з акцентом на історико-архітектурну частину; розробити і впровадити проєкт для охорони історико-архітектурної спадщини; опрацювати план щодо акомодатії споруди; вилучити прибудови, які не гармоніюють у даному комплексі, також знести будови періоду 1939–1941 рр.; передислокувати службові приміщення комплексів та споруд у підземну частину палацу; відреставрувати зовнішній вигляд певної частини споруди; провести розбір внутрішньої будови і тих оснащень, які були виконані у радянський час; адаптувати конструкції під так звані музеї, але це відбудеться виключно тоді, коли будуть внесені певні зміни у самому плануванні; облаштувати допоміжний вхід на комплекс по вулиці Валовій; підготувати підземельні кімнати під музей; сформувати зв'язок підземних переходів, це гарантує успіх між самими кампусами під музейну-виставкову структуру; спроектувати бастіони у підземній частині палацу; облаштувати надземний перехід у зв'язку з облаштуванням підземного паркінгу; реставрувати та адаптувати дизайн будівлі [18, с.145]. У споруди є своя унікальність місця розташування, адже на її території можна виконувати різні дослідження і в той же час застосувати споруду як арт-площі.

Весною у 2015 р. громадська організація «Поступовий гурт франківців» підняла питання регенерації палацу Потоцьких. Задля привернення уваги громадськості міста було проведено археологічні розкопки цієї локації. Згодом створена група ініціативних осіб під назвою

«Палац Потоцьких – серце Івано-Франківська», яка розпочала свою роботу у вересні 2015 р. Її мета – привернути увагу жителів міста щодо питання відновлення занепалої комплексної споруди та активізувати роботу відносно її регенерації [23, с. 16].

Ініціативна група спочатку здійснила низку активних дій. Восени – взимку 2015 р. облаштувала для охайного вигляду територію палацу. Проведено мистецько-культурні акції, зокрема I міжнародний історико-архітектурний воркшоп 12 листопада 2015 року, який дозволив учасникам отримати знання щодо археологічних обстежень, реставрації і акомодатії палацу Потоцьких [32, с.8].

Розпочалися реставраційні роботи у край занедбаних споруд палацу Потоцьких. За підтримки міського голови Руслана Марцінківка було здійснено реставраційний огляд пам'ятки, обстежено земельний ґрунт, вдалося зрозуміти, які споруди комплексу знаходяться в аварійному стані [26, с. 4].

Однак найбільшого інтересу у дослідників, краєзнавців та істориків викликає підземелля фортифікаційної споруди, адже вони оповиті численними легендами.

Зі слів директора «Простору інноваційних креацій “Палац”» Володимира Гайдара, можна зроби висновок, що підземні ходи розміщувались по всій території міста м. Станіславова, і дані ходи з'єднували місто. В окремих частинах палацу були присутні дані ходи, це додає певного антуражу. За багатьма легендами у місцевості повздовж проходив підземний тунель, який об'єднував палац із визначними пам'ятками міста Станіславова – до прикладу костелом-колегіатою Найсвятішої Діви Марії (сьогодні Музей мистецтва Прикарпаття) [35].

У планах керівництва палацового комплексу є організація універсального простору в обійсті з метою проведення різноманітних звичайних і екстраординарних подій. Укладена угода щодо проведення на

цьому місці енергетичного кластер – це поєднувало б співпрацю бізнесу у сфері ощадливості енергоресурсів, які на даний час розробляються науковцями, зазначає Руслан Марцінків. [19].

Різноманітні заходи, які проводяться у палацовому комплексі, спрямовані на відпочинок всіх охочих, які планують насолодитися красою і атмосферою споруд. Серед заходів розробляються свято ковалів, різноманітні майстер-класи, перегляд фільмів. Задля цього формується PR компанія. У свою чергу, інвестиційно-маркетинговий відділ Івано-Франківської міської ради намагається залучати інвестиції, вести партнерські відносини для здобуття грантових програм. Прийнято рішення, що для відновлення палацу можуть вкладати свої інвестиції кошти усі охочі громадяни, окремі меценати, благодійні фонди, організації, заклади освіти, проводити для цього різноманітні виставки і аукціони [35].

Володимир Гайдар і архітектор Віктор Кортишок розробляють графічну презентацію реставрації палацу, працюють над цією схемою у інституті «Укр проект реставрація». За словами Миколи Яковини, який займає пост голови Івано-Франківської облради, що є перспектива задля застосування скверу як екопарку та амфітеатру з оглядовою ділянкою. У перспективі палацу є формування виставкового комплексу і проведення різноманітних заходів для заохочення міщан пізнавати цю цінну пам'ятку архітектури [24; 34].

Підготовлений законопроект «Клондад», який визначає багатофункціональність цієї споруди. Директор «Простору Інноваційних креацій» Володимир Гайдар відзначає, що палацовий комплекс буде складатися з семи локацій: музейно-виставковий центр, конгрес-центр, інтерактивний музей зброї, арт-лабораторія, епіцентр культурної взаємодії, ресторан, акустичний зал [22].

На даний момент колосальні заходи і роботи проведено із дослідженням всіх будівель розташованих поруч з палацом і на території,

яка є основою створення проектів. Передбачено також протиаварійні роботи щодо деяких будівель. На території Палацу проходять ремонти дахів, водопостачальної системи, у планах є реставрація двох корпусів.

Але найголовнішим здобутком, є те, що Палац відкрив свої двері для відвідувачів, адже понад 300 років він перебував у приватній власності і ніхто не міг вступити на територію комплексу [20].

До реставрації залучені різні меценати та міжнародні партнери. У розробці є два проекти з розвитку палацової споруди, реалізацію на це було отримано за допомогою грантів, які вдалось отримати через співпрацю з департаментом економічного розвитку, енерго-економії та екології Івано-Франківської міської ради.

«Простір Інноваційних креацій» намагається якісно виконувати свою роботу. Навіть пандемія не призупинила збір коштів і реставрацію колишньої резиденції, яка реалізується у чотирьох напрямках. На разі концепція ревіталізації палацу Потоцьких не є остаточною, її й надалі опрацьовуватимуть і вдосконалюватимуть за участю відповідних фахівців та представників громадськості [25].

Отже, саме адаптація палацу Потоцьких під музейно-експозиційний комплекс дає перспективи дати друге життя пам'ятки та створити комфортні умови для її відродження і регенерації. Перетворення комплексу, який має історичну і культурну цінність, в музей надасть можливість мінімальних змін і втручань в історичну субстанцію комплексу. Ця пам'ятка має стати загальнодоступною для громадськості міста. Це дозволить забезпечити правильний контроль за її експлуатацією. Також це відкриє можливості до залучення іноземних грантових інвестицій у відновлення та оживлення спадку палацу Потоцьких. І, якщо ми, історики, будемо співпрацювати з польськими і австрійськими архівними та бібліотечними установами, зможемо краще окреслити «портрет» резиденції. Водночас, за прикладом внесених пропозицій з пристосування палацу Потоцьких в м. Івано-

Франківську можна розробити конкретні рекомендації для багатьох історичних комплексів України, існування та збереження яких також знаходиться під загрозою.

Рекомендації щодо перспектив розвитку краєзнавчо-туристичного потенціалу міста Івано-Франківська

Краєзнавчо-туристичний потенціал міста Івано-Франківська має великі перспективи свого розвитку і привабливості туристичної галузі в цілому. Це може відбуватися за рахунок привабливості іноземних інвесторів, оскільки місто знаходиться в рекреаційній зоні Карпат; організації і проведенні ярмарків, фестивалів, поданні на участь у різноманітних грантах; використанні історичного минулого при постановці фільмів (вдала екранізація фільму «Щедрик»); через популяризацію народних ремесел, галицької кухні і удосконалення привабливості туристичних маршрутів. Реалізація зазначених напрямків підвищення ролі краєзнавчо-туристичного потенціалу міста має значення навіть і в час війни, оскільки Івано-Франківськ знаходиться відносно далеко від бойових дій і помітним є зростання більшої кількості внутрішньо-переміщених осіб, які потенційно також можуть бути залучені до сфери туризму.

Кожна історична пам'ятка міста потребує пильної уваги влади і фінансування. Наприклад, Палац Потоцьких. Сьогодні палац набуває свого перевтілення у кращу сторону, хоч його вигляд бажає кращого. У планах керівництва палацового комплексу багато цікавих ідей. Перспективним став укладений меморандум з Львівським Палацом Потоцьким, який дасть змогу для обміну думок, а найголовніше фахівці зможуть насолодитись історією та атмосферою обох палаців.

На даний час за підтримки Івано-Франківської міської ради та меценатів тривають реставраційні роботи. На нашу думку, варто створити ряд палацових програм, які б відродили і заохотили молодь і старше покоління до історії та популяризації історичної спадщини, яка б дала змогу відродити славетність цього комплексу. Не менш важливим фактором є і фінансування цих робіт, яка б дала змогу для ревіталізації палацу. Поряд з цим можна проводити різноманітні заходи і фестивалі на території палацового комплексу. Невідкладним завданням є і популяризація палацового комплексу у віртуальному просторі.

Потрібно всіляко сприяти розвитку палацової індустрії, адже палац є культурним центром, де ми маємо змогу наочно побачити історію і те, що пережила ця історико-культурна пам'ятка.

Можемо навести загальні рекомендації щодо повнішого використання краєзнавчо-туристичного потенціалу міста Івано-Франківська.

1. Кожна пам'ятка архітектури повинна бути під охороною держави та її захистом.

2. Реставрувати старі будівлі (двері, вікна, декоративну штукатурку, мозаїку, ліпнину.)

3. Контролювати хід будівництва в історичній частині міста, щоб не порушити архітектурний ансамбль в кольорі, дизайні, висотності.

4. Всіляко популяризувати туристично-краєзнавчий потенціал міста (підтримувати такі заклади громадського харчування, які пропагують колоритку автентичну міста, наприклад антикварня «Шпіндель», сімейна ресторація Мулярових, ресторація «Фамілія», «Делікація», «Цукерня» та ін.).

5. Сприяти кредитуванню малого та середнього бізнесу для популяризації народних ремесел.

6. Використовувати підприємців для комплексного представлення їх продукції, не обмежуючись тільки продажами товарів народних промислів

(наприклад, організації виставок, показів мод, перегляді фільмів в мистецькому комплексі «Бастіон», Палаці Потоцьких, Тобівка, палаці Гартенбергів, філармонії та ін.).

7. Заохочувати сучасних блогерів для створення історій про історію міста.

8. Організовувати щорічні фестивалі та масові тематичні свята в місті Івано-Франківську (фестиваль ковалів, свято хліба та ін.).

9. Організувати обговорення історичних фільмів з презентацією акторів (кінотеатр Люм'єр – фільми «Щедрик» та ін.).

10. Популяризувати телевізійну програму «Вулиця» та краєзнавчі рубрики на місцевому телебаченні.

11. Організовувати безкоштовні краєзнавчо-туристичні екскурсії для дітей та молоді як практику для студентів.

12. Постійно працювати над удосконаленням туристичних маршрутів та сприяти «оживленню» бібліотек та музеїв через презентацію книг та зустрічей з відомими людьми.

13. Співпрацювати з духовенством міста щодо організації прощ та релігійно-просвітницьких закладів на базі храмів міста.

14. В повній мірі використовувати фортифікаційну споруду «Бастіон»: створювати музейні експозиції у приміщеннях, під відкритим небом на території оборонних споруд, пристосувати окремих складових у стилізовані під старовину ресторани чи кафе, провести туристично-розважальні театралізовані шоу у вигляді відтворення історичних битв або лицарських змагань.

15. Підтримувати культурний обмін між молоддю та дітьми різних країн, зокрема через створення літніх міжнародних таборів, центрів екологічного туризму (волонтерських таборів), літніх університетів і мовних шкіл в м. Івано-Франківську.

Сприяти розвитку спеціалізованої інфраструктури й супутніх послуг,

розрахованих на потреби молодіжного туризму та культурного обміну (кемпінги, інформаційні служби, довідкова література, табори, хостели тощо).

Розбудовувати недорогі готелі – хостели.

Створювати умови для сезонного працевлаштування молоді в туристичній галузі (сезонні біржі праці, сприяння залученню молоді до сезонних робіт та їх оплата тощо), системи пільгового кредитування для студентів і молоді з метою участі в туристичних та обмінних програмах (пільговий відсоток на кредит, невелика застава тощо).

19. Залучення до розвитку соціального туризму органів місцевого самоврядування і впровадження механізмів стимулювання підприємців щодо розвитку соціального туризму (наприклад, наданням певних податкових пільг, преференцій).

Висновки до розділу 3.

Проведені розвідки щодо збереження туристично-краєзнавчого потенціалу міста засвідчили, що при збереженні пам'яток існують певні проблеми, які пов'язані з фінансуванням туристичної галузі і, як наслідок, старі монументальні споруди будуть зазнавати руйнування, впливом війни на загальний рівень безпеки загалом, що, однозначно позначиться на туристичній галузі. Але позитивним у цьому вбачаю формування національної свідомості, патріотичного виховання молоді, які плекають і примножують українські національні цінності. Окрім того, війна, як і кожна криза, може дати новий поштовх для розвитку туризму, за прикладом європейських держав і входження України у європейський світовий простір.

ВИСНОВКИ

Дослідження наукової літератури дозволило констатувати, що, незважаючи

на теоретичні та практичні розробки питання збереження окремих пам'яток, проблемі наукового осмислення функціонування самих складових історико-культурної спадщини в якості екскурсійних туристичних об'єктів пізнавального туризму приділялась незначна увага, вона не знайшла достойного місця в планах розвитку наукових установ, що займались пам'яткознавчими дослідженнями. Туристська індустрія не спромоглася привернути увагу наукових кіл до означеної проблеми, що призвело до зниження пізнавального потенціалу культурного туризму і мимовільній заміні пізнавальної функції ознайомчою. Означене дослідження дозволило виявити загальні чинники, які впливають на інтенсивність залучення складових історико-культурної спадщини до екскурсійно-туристичних маршрутів і залежать, насамперед, від характеристик самих пам'яток.

Таким чином, в дипломній роботі комплексно вивчено проблему використання туристично-краєзнавчого потенціалу міста Івано-Франківська.

Визначено категоріально-понятійний апарат краєзнавчих досліджень та історико-культурної спадщини в Україні. А саме: проаналізовано історичні пам'ятки міста Івано-Франківська.

Проведено класифікацію краєзнавчих та історико-культурних об'єктів м. Івано-Франківська та зазначено способи використання краєзнавчого потенціалу м. Івано-Франківська в туристичній діяльності.

Вивчено проблеми збереження краєзнавчо-туристичних об'єктів міста Івано-Франківська.

Розроблено рекомендації щодо перспектив розвитку краєзнавчо-туристичного потенціалу міста Івано-Франківська.

Отож, передовий світовий досвід переконливо засвідчує, що державна підтримка розвитку вітчизняної індустрії туризму здійснюється за такими напрямками: забезпечення сталих темпів розвитку національної економіки; регулювання діяльності суб'єктів господарювання, які надають туристичні

чи споріднені послуги, а також виробляють товари для туристичної індустрії; сприяння підвищенню реальних доходів населення як споживачів туристичних послуг.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- Бейдик О.О. Рекреаційно-туристські ресурси України: Методологія та методика аналізу, термінологія, районування. Київ: Видавничо-поліграфічний центр „Київський університет”, 2001. 395 с.
- Бурнашов Г. Туристичні походи й екскурсії до пам’яток опришківства на Прикарпатті. Київ: Ін-т туризму ФПУ, 1998. вип. 1, ч. 2. С. 80-83.
- Вуянко М. Монастирі Івано-Франківська (Станиславова). Івано-Франківськ, 1998. С.117-119, 180.
- Грабовецький В., Гаврилів Б., Карась Г. Івано-Франківськ в пам’ятках історії та культури. Івано-Франківськ: „Нова Зоря”, 2001. 180.
- Гайковський С. Станиславів і його пам’ятки з давніх часів. Серія «Моє місто» №4. Івано-Франківськ: Лілея НВ, 2007. 35 с.
- оловащенко С. Історія християнства. Київ: Либідь, 1999. С. 284.
- оловатий М. 200 вулиць Івано-Франківська. Івано-Франківськ: Лілея-НВ,
- рабовецький В. Сторінки літопису Івано-Франківського Катедрального Собору Святого Воскресіння. Івано-Франківськ: «Нова Зоря», 1999. 88 с.
- рабовецький В., Гаврилів Б., Карась Г. Івано-Франківськ в пам’ятках історії та культури. Івано-Франківськ: «Нова Зоря», 2001. 180 с.
- рибович М. Історія окружного міста Станиславова в Галичині в 1847 р. Серія «Моє місто» №1. Івано-Франківськ: Лілея НВ, 2007. 38 с.
- амки і фортеці України: Фотоальбом. Укладачі: Вечерський В.В., Тарасов С.В. Київ: „Балтія-Друк”, 2001. 64 с.
- Історія української архітектури. За ред. Тимофієнка В.І. Українська академія архітектури. Київ : „Техніка”, 2003. 472 с.
- от С.І., Лугова О.І., Попович С.І., Сокол Т.Г., Федоренко Н.В Історико-культурна спадщина України: проблеми дослідження та збереження.

Дорошко О.П., Ін-т історії України НАН України, Ін-т туризму ФПУ. Київ, 1998. 402 с.

Катаргіна Т.І. Збереження культурної спадщини у Великій Британії, США, Канаді (історія і сучасність). Київ: Ін-т історії України НАН України, 2003. 186 с.

ачор І., Качор Л. Львів крізь віки. Львів: „Центр Європи”, 2004. 240 с.

епін Д.В. Зарубіжний досвід популяризації пам’яток первісної археології та його використання для потреб туризму в Україні. Туристично-краєзнавчі дослідження. Київ: ЧП Кармеліта, 1999. вип. 2. С. 540-551.

Колосок Б.В. Ідентифікація пам’яток архітектури і містобудування. Пам’ятки історії та культури України: Каталог-довідник. Київ, 2005. С.

Заленський С. ОО. Єзуїти В Станиславові / Переклад з польської і підготовка до друку В. Полека // Українознавство. Документи, матеріали, раритети. Івано-Франківськ, 1999. С. 93–94.

січенко І, архієпископ. Історія Христової церкви в Україні. Харків, 1999. С. 205.

обута С. Політичні аспекти легалізації Української Греко-Католицької Церкви (1987-1991) // Людина і політика. 1999. № 3. С. 172.

Марчук В. Греко-католицька церква в суспільному розвитку України: відновлення і офіційне визнання на переломі 80-90-х рр. ХХ ст. // Схід (журнал), 2002.

Полек В. Майданами і вулицями Івано-Франківська. Львів, 1994. 89 с.

Стефурак Н. Історія Прикарпаття. Чи збережемо її? // Галичина . 1999. 26 трав.

тоцький Я. Історичні аспекти відновлення, реорганізації та структурування православних і католицьких церков в Україні у 1988-1999 роках // Київська Церква. Київ-Львів, 1999. № 2-3. С. 54.

Струмінський М. Історія міста Станіславо. Серія «Моє місто» №8. Івано-Франківськ: Лілея НВ, 2007. 55 с.

Юраш А. Українське православ'я за і після патріарха Димитрія // Поступ.

Годі мовчати! // Станиславівські вісти. 1912. 10 жовт.

окументи патріаршого Собору Української Греко-Католицької Церкви. Перша сесія. Жовтень 1996 рік. Львів: Свічадо, 1998. С. 26.

зуїти дуже раді були осісти в Станиславові //Діло. 1883. 26 трав.

вано-Франківськ місто в серці Європи. Інформаційно-туристичний путівник. Івано-Франківськ: Центр Туристичної Інформації Івано-Франківська, 2007. 46 с.

сторико-культурна спадщина Прикарпаття. Науковий збірник на пошану Петра Арсенича з нагоди його 70-річчя та 45-річчя історико-краєзнавчої діяльності. Івано-Франківськ: «Нова Зоря», 2006. 568 с.

ерква на Гірці // Станиславівські вісти. 1912.-21 берез.

ronika // Kurjer stanisławowski. 1894. 13 maj; 1895. 13 paźdz.; 1912. – 22

olska-Ukraina. 1000 lat sasiadstwa. T. 4. Przemyśl, 1998; T. 5. Przemyśl, 2000;

Історія релігії в Україні: у 10-ти томах. Т. 4. Католицизм / За ред. П. Яроцького. Київ, 2001. С.451-472.

ДОДАТКИ

Додаток А

Відеоролик про палац Потоцьких. Фрагмент із відео



Джерело: <https://youtu.be/xvWrPEoHL-Y>

Додаток Б

Шпиталь військовий. Поштівка. 1920-ті рр.



*Stanisławów Szpital wojskowy. Станиславів-Шпиталь військовий.
Stanislaw. K. u. K. Truppenhospital.*

Д

ж
е
р
е
л
о

Додаток В

Брама палацу Потоцьких



Д

ж
е
р
е
л
о

Додаток Г

Вигляд із вулиці Шпитальна



Джерело: <https://mvk.if.ua/thistory/38766>

Фасад фортифікаційної споруди



Д

*ж
е
р
е
л
о*

Одна із робіт конкурс малюнку «Палац Потоцьких – минуле, сьогодні, майбутнє» у місті Івано-Франківськ. 15 жовтня 2019 рік



Д

ж

е

р

е

л

о

Додаток 3

Stanisławów, Stanislau, Iwano-Frankiwnsk



*Д
ж
е
р
е
л
о*

РЕЦЕНЗІЯ

на кваліфікаційну роботу
«Краєзнавчо-туристичний потенціал
міста Івано-Франківська»

Для здобуття освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр»

Студента спеціальності – 242 «Туризм»

Клеванська Вікторія Олександрівна

(ПП студента)

Рецензент: Передерко В.П. к.і.н. доцент кафедри туризму
(науковий ступінь, вчене звання, посада, ПП рецензента)

Дослідження теми кваліфікаційної роботи має логічну структуру, зокрема: визначено категоріально-понятійний апарат краєзнавчих досліджень та історико-культурної спадщини та висвітлено стан дослідження краєзнавчо-туристичного потенціалу; проаналізовано міжнародний та вітчизняний досвід використання краєзнавчо-туристичного потенціалу; вивчено проблеми збереження краєзнавчо-туристичних об'єктів міста Івано-Франківська та розроблено рекомендації щодо перспектив розвитку краєзнавчо-туристичного потенціалу міста Івано-Франківська.

Матеріали роботи викладені у науковому стилі, доступною мовою, стисло та правильно. Оформлення роботи на достатньому рівні. Актуальність теми розкрито в повному обсязі. Правильно та грамотно поставлено мету дослідження та авторський підхід до вивчення визначеної проблематики.

Рекомендую виставити Вікторії Олександрівні оцінку «добре» та присвоїти кваліфікацію «бакалавр з туризму».

К. і. н, доцент кафедри туризму



Віталій ПЕРЕДЕРКО

Відгук

на кваліфікаційну роботу

«Краєзнавчо-туристичний потенціал міста Івано-Франківська»
Для здобуття освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр»

Студента спеціальності – 242 «Туризм»

Клеванська Вікторія Олександрівна
(ПІП студента)

Дослідження теми кваліфікаційної роботи має логічну структуру, зокрема: визначено категоріально-понятійний апарат краєзнавчих досліджень та історико-культурної спадщини та висвітлено стан дослідження краєзнавчо-туристичного потенціалу; проаналізовано міжнародний та вітчизняний досвід використання краєзнавчо-туристичного потенціалу; вивчено проблеми збереження краєзнавчо-туристичних об'єктів міста Івано-Франківська та розроблено рекомендації щодо перспектив розвитку краєзнавчо-туристичного потенціалу міста Івано-Франківська.

Матеріали роботи викладені у науковому стилі, доступною мовою, стисло та правильно. Актуальність теми розкрито в повному обсязі. Правильно та грамотно поставлено мету дослідження та авторський підхід до вивчення визначеної проблематики.

Оформлення роботи на високому рівні: розділи, підрозділи виконано згідно з методичними рекомендаціями щодо оформлення кваліфікаційної роботи. Кожен розділ завершується висновками до розділу. Кваліфікаційна робота завершується загальними висновками до роботи. Додатки присутні. Список використаних джерел оформлено правильно, згідно із рекомендаціями, кількість позицій у списку використаних джерел достатня. Календарний план виконання роботи виконано вчасно.


Студент

Науковий керівник

К. г. н, доцент кафедри туризму

та готельно-ресторанної справи

«15» червня 2023 р.



Вікторія КЛЕВАНСЬКА



Микола ДЕПУТАТ



метадані

Заголовок
КРАЄЗНАВЧО-ТУРИСТИЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ МІСТА ІВАНО-ФРАНКІВСЬКА

Автор
Клеванська В. Науковий керівник / Експерт

Назва
King Danylo University

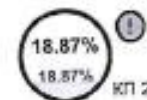
Перелік можливих спроб маніпуляцій з текстом

У цьому розділі ви знайдете інформацію щодо текстових спотворень. Ці спотворення в тексті можуть говорити про МОЖЛИВІ маніпуляції в тексті. Спотворення в тексті можуть мати навмисний характер, але частіше характер технічних помилок при конвертації документа та його збереженні, тому ми рекомендуємо вам відкрити до аналізу цього модуля відповідально. У разі виникнення запитань, просимо звертатися до нашої служби підтримки.

Заміна букв	В	10
Інтервали	A→	0
Мікропробіли	і	36
Білі знами	є	2
Парафрази (SmartMarks)	а	103

Обсяг знайдених подібностей

Зверніть увагу, що високі значення коефіцієнта не автоматично означають плагіат. Зміст має аналізувати компетентна / уповноважена особа.



25

Довжина фраз для коефіцієнта подібності 2

13386

Кількість слів

99210

Кількість знаків

Подібності за списком джерел

Прогорніть список та аналізуйте, особливо, фрагменти, які перевищують KPI 2 (позначено жирним шрифтом). Скористайтесь посиланням "Позначити фрагмент" та перевіряйте, чи є вони короткими фразами, розкиданими в документі (випадковій схожості), численними короткими фразами поруч з іншими (можливий плагіат) або великими фрагментами без зазначення джерела (прямий плагіат).

10 найдовших фраз

ПОРЯДКОВИЙ НОМЕР	НАЗВА ТА АДРЕСА ДЖЕРЕЛА URL ФАЙЛА БАЗИ	Копія тексту	
		КІЛЬКІСТЬ ІДЕНТИФІКАЦІЙНИХ СЛІВ (FRACTION)	%
1	https://encyclopedia.wikiext.com/8/%D0%9A%D0%BE%D0%BB%D0%B5%D0%B3%D1%96%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%88%D0%B9_%D0%BA%D0%BE%D1%81%D1%82%D0%B6%D0%BB_%D0%9F%D1%80%D0%B5%D1%81%D0%B2%D1%8F%D1%82%D0%BE%D1%87_%D0%94%D1%96%D0%B2%D0%B8_%D0%9C%D0%80%D1%80%D1%99%D1%87	242	1.81 %
2	https://nelib.info/kuas/2540566-portfel-ekskursivoda/	189	1.41 %
3	http://nurlib.net/books_ukr/naluyshenko3-1.htm	162	1.21 %
4	Inna_Yakhnevych_magisterska.docx 4/6/2018 Vasyl Stefanyk Precarpathian National University (VSPNU) (Факультет туризму)	113	0.84 %

5	https://knowledge.alibest.ru/moscow/2c0b05635a3ad668add53a89521306d36_0.html	108	0.81 %
6	Inna_Yakhnevych_magisterska.docx 4/6/2018 Vasyl Stefanyk Precarpathian National University (VSPNU) (Факультет туризму)	102	0.78 %
7	http://tourlib.net/books_ukr/melnyschenko3-1.htm	100	0.76 %
8	http://tourlib.net/books_ukr/melnyschenko3-1.htm	98	0.73 %
9	http://zvid.it.ua/968-2/	86	0.84 %
10	https://ua.interstlogukraine.kiev.ua/lyano-frankivska-oblastivano-frankivsk/centralnyi-kostel-ja-dzviynsya-hudozhnij-muzej/	84	0.63 %

з бази даних RefBooks (0.00 %)

ПОРЯДКОВИЙ НОМЕР	ЗАГОЛОВОК	КІЛЬКІСТЬ ІДЕНТИФІКАЦІЙНИХ СЛІВ (ФРАГМЕНТІВ)
------------------	-----------	--

з домашньої бази даних (0.28 %)

ПОРЯДКОВИЙ НОМЕР	ЗАГОЛОВОК	КІЛЬКІСТЬ ІДЕНТИФІКАЦІЙНИХ СЛІВ (ФРАГМЕНТІВ)	
1	РЕКРЕАЦІЙНИЙ ТУРИЗМ В УКРАЇНСЬКИХ КАРПАТАХ – СТАН І ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ 6/7/2023 King Danylo University (King Danylo University)	37 (2)	0.28 %

з програми обміну базами даних (2.91 %)

ПОРЯДКОВИЙ НОМЕР	ЗАГОЛОВОК	КІЛЬКІСТЬ ІДЕНТИФІКАЦІЙНИХ СЛІВ (ФРАГМЕНТІВ)	
1	Inna_Yakhnevych_magisterska.docx 4/6/2018 Vasyl Stefanyk Precarpathian National University (VSPNU) (Факультет туризму)	328 (5)	2.45 %
2	YFCNU/2013/geog/geog_2013_071.pdf 10/29/2019 Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University(CNU) (Deanery)	50 (2)	0.37 %
3	YFCNU/2016/geog/geog_2016_016.pdf 10/28/2019 Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University(CNU) (Deanery)	7 (1)	0.05 %
4	Inpu/Diplomni/Diplomni_2015/15m042/Химери Олени Юрївни/Львівська область.docx 8/22/2017 V. Hnatyuk Ternopil National Pedagogic University (TNPU)	5 (1)	0.04 %

з інтернету (24.41 %)

ПОРЯДКОВИЙ НОМЕР	ДЖЕРЕЛО URL	КІЛЬКІСТЬ ІДЕНТИФІКАЦІЙНИХ СЛІВ (ФРАГМЕНТІВ)	
1	http://tourlib.net/books_ukr/melnyschenko3-1.htm	681 (12)	5.09 %
2	https://theilb.info/iskusstvo/2540565-portfel-ekakursovoda/	361 (9)	2.70 %

3	https://encyclopedia.wikixt.com/uk/%D0%9A%D0%BE%D0%BB%D0%B5%D0%B3%D1%96%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%B8%D0%B9_%D0%BA%D0%BE%D1%81%D0%B2%D1%8F%D1%82%D0%B5%D0%BB_%D0%9F%D1%80%D0%B5%D1%81%D0%B2%D1%8F%D1%82%D0%BE%D1%97_%D0%94%D1%96%D0%B2%D0%B8_%D0%9C%D0%B0%D1%80%D1%96%D1%97	301 (3)	2.25 %
4	http://elib.nakkim.edu.ua/bitstream/handle/123456789/2690/%D0%96%D0%A1%D0%A2%D0%9E%D0%A0%D0%98%D0%9A%D0%9E-%D0%9A%D0%A3%D0%9B%D0%AC%D0%A2%D0%A3%D0%A0%D0%9D%D0%90%20%D0%A1%D0%9F%D0%90%D0%94%D0%A9%D0%95%D0%9D%D0%90%20%D0%A2%D0%90%20%D0%87%D0%87%20%D0%92%D0%98%D0%9A%D0%9E%D0%A0%D0%98%D0%A1%D0%A2%D0%96%D0%9D%D0%9D%D0%AF%20%D0%92%20%D0%A2%D0%A3%D0%A0%D0%96%D0%A1%D0%A2%D0%98%D0%A7%D0%9D%D0%86%D0%99%20%D0%A1%D0%A4%D0%95%D0%A0%D0%86%20%D0%A3%D0%9A%D0%A0%D0%90%D0%87%D0%9D%D0%98%20%281991-2007%20%D1%86%D1%80%29.rf2sequence=1	288 (21)	2.15 %
5	http://zvid.if.ua/968-2/	238 (5)	1.78 %
6	https://ua.interestingukraine.kiev.ua/ivano-frankivska-oblast/ivano-frankivsk/parafialnyj-kostel-ta-dzvinnytsya-hudozhnij-muzej/	190 (4)	1.42 %
7	https://knowledge.allbest.ru/moscow/2c0b66635a3ad68ad53a89521306d36_0.html	148 (3)	1.11 %
8	https://lib.if.ua/exhib/1534076885.html	145 (13)	1.08 %
9	https://lib.info/istoriya/323549-architektura-istorichnoi-nam-yatki/	125 (4)	0.93 %
10	https://www.wikizero.com/uk/%D0%A5%D1%80%D0%B0%D0%BC%D0%B8_%D0%86%D0%B2%D0%B0%D0%BD%D0%BE-%D0%A4%D1%80%D0%B0%D0%BD%D0%BA%D1%96%D0%B2%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%80	93 (4)	0.69 %
11	https://karpaty.rocks/ivano-frankivskyy-oblastnyy-hudozhnly-muzey	67 (1)	0.50 %
12	https://studfile.net/preview/8954766/page:3/	56 (2)	0.42 %
13	http://dspace.wnu.edu.ua/jspui/bitstream/316497/99510/khomytsia%20P.A.%20MEMTzim-51.pdf	55 (5)	0.41 %
14	http://page.if.ua/afsha/place/23/	46 (3)	0.34 %
15	http://d.if.ua/templates/the_moo-moo/pdf/dif2007.pdf	38 (2)	0.28 %
16	https://orykarpattya.com/news/26491	37 (1)	0.28 %
17	http://library.nub.edu.ua/ebook/file/72_23.pdf	37 (3)	0.28 %
18	https://repository.sspu.sumy.ua/bitstream/123456789/9861/2/%D0%9C%D0%B0%D0%B3%D1%96%D1%81%D1%82%D0%B5%D1%80%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B0%20%D1%80%D0%BE%D0%B1%D0%BE%D1%82%D0%B0%20%D0%91%D0%B0%D0%B1%D0%B5%D0%BD%D0%BA%D0%BE%20%282%29%20%D0%BF%D0%B4%D1%84.pdf	34 (5)	0.25 %
19	https://mknu.kim.mk.ua/images/konferentii/Puryzm_2018.pdf	34 (2)	0.25 %
20	https://studfile.net/preview/5258792/page:2/	32 (1)	0.24 %
21	https://lib.if.ua/exhib/1335596470.html	30 (2)	0.22 %
22	http://eprints.mduu.org.ua/d/eprint/991501/%D0%A1%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%8E.pdf	28 (2)	0.21 %
23	http://blog.karpaty.info/2013/05/23/ivano-frankivs-k-shidni-vorota-karpat/	22 (1)	0.16 %
24	http://184.44.152.155/elib/local/936.pdf	19 (2)	0.14 %

25	http://present5.com/mass-media-work-done-by-lyoz-ponomarev/	19 (3)	0.14 %
26	https://revolution.atbest.ru/sport/00394379_0.html	17 (1)	0.13 %
27	https://present5.com/istoricheskaaya-realnost-v-igrax-serii-vypolnit-vallit-dmitriy/	16 (2)	0.12 %
28	http://online.budstandart.com/ru/caselog/doc-page.html?id_doc=3670	15 (1)	0.11 %
29	http://ir.nusta.edu.ua/jspui/handle/doc/4419	14 (2)	0.10 %
30	https://studfiles.net/preview/5563407/page/6/	12 (1)	0.09 %
31	https://www.360cities.net/image/katedra	11 (1)	0.08 %
32	https://referats.atbest.ru/history/00439294_0.html	11 (1)	0.08 %
33	http://mdu.in.ua/Nauch/soetsrada/disej/politologiar/s-printo.pdf	11 (1)	0.08 %
34	https://www.docsity.com/ru/vidy-upakovok-emkostey-konteynerov-dlya-materialnyh-obektov-i-meditsinskih-otkrovy-pravila-germeizacii-upakovok-dlya-razlichnogo-klassa-opasnosti/7336135/	8 (1)	0.06 %
35	http://present5.com/brypolniti-ucheniye-guoppy/c-2-11-kobyakina-evgeniya/	8 (1)	0.06 %
36	https://psu.edu/wp-content/uploads/2018/11/072-%D0%90%D0%BA%D1%80%D0%B5%D0%B4.%D1%81%D0%BE%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%80-%D0%A4%D0%9D-%D0%BC%D0%B0%D0%B3%D1%86%D1%81%D1%82%D1%80%D0%B83.pdf	5 (1)	0.04 %
37	http://present5.com/sostavila-karova-tatyana-valentynovna-mou-sosh-24/	5 (1)	0.04 %
38	https://medtec.org/lek3-2763.html	5 (1)	0.04 %
39	http://referats.com.ua/work/globalni-osoblivosti-i-problemi-rozvitku-ditachogo-vidpochinku-v-ukraini/	5 (1)	0.04 %

Список принятых фрагментів (немає принятых фрагментів)

ПОРЯДКОВИЙ НОМЕР	ЗНАСТ	КІЛЬКІСТЬ ОДНОКОВИХ СЛІВ (ФРАГМЕНТІВ)
65	<p>ЗАКЛАД ВИЩОЇ ОСВІТИ «УНІВЕРСИТЕТ КОРОЛЯ ДАНИЛА» Факультет суспільних і прикладних наук Кафедра туризму та готельно-ресторанної справи КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА для здобуття першого (бакалаврського) рівня вищої освіти на тему:</p> <p>«КРАЄЗНАВЧО-ТУРИСТИЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ МІСТА ІВАНО-ФРАНКІВСЬКА»</p> <p>Спеціальність } 242 Туризм Освітньо-професійна програма } «Економіка та організація туристичної діяльності» Здобувач: Клеванська Вікторія Олександрівна Науковий керівник } Депутат Микола Миколайович, канд. геогр. наук, доцент Івано-Франківськ - 2023</p>	
	<p>ВСТУП</p> <p>РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ КРАЄЗНАВЧО-ТУРИСТИЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ</p> <p>1.1. Категоріально-понятійний апарат краєзнавчих досліджень та історико-культурної спадщини в Україні</p>	